

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXIII

Нови Сад, април 2011

Књига 71

Број 4

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Петар Ракочевић

Кривичноправна одговорност због
загађења животне средине / 199

РАСПРАВЕ

Нада Ковачевић

Значај контроле уставности / 217

Др Александар Б. Ђурић

Пореска утаја у кривичном
законодавству БиХ / 235

Драган Калаба

Кривично дело насилничко
понашање на спортској
приредби / 250

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 259

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом*

CONTENTS

ARTICLES

Petar Rakočević Criminal Liability for the Pollution
of the Environment / 199

DISCUSSIONS

Nada Kovačević Importance of the Control of
Constitutionality / 217

Aleksandar B. Đurić Ph.D. Tax Evasion in the Criminal Law of
Bosnia and Herzegovina / 235

Dragan Kalaba The Crime of Abusive Behavior on
Sport Event / 250

NOTICES

From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 259

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Коста Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Станковић (1936), др Славко М. Ђурић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Ботић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Вег, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник
Миљана Јовановић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1.
Телефон: 021/521–235; факс: 021/529–459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXIII
Књига 71

Нови Сад, април 2011
Број 4

Ч Л А Н Ц И

UDC 349.6

Петар Ракочевих

адвокатски приправник

студент докторских студија – Правни факултет Универзитета Унион

КРИВИЧНОПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЗБОГ ЗАГАЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ*

САЖЕТАК: Животна средина је највеће и најзначајније добро које човек има те је неопходно да се она снажно заштити путем правне регулативе. Заштита животне средине путем кривичноправних одредаба представља најзначајнији вид заштите животне средине. Кривичноправна одговорност загађивача у Републици Србији је претежно уређена Кривичним закоником и Законом о одговорности правних лица за кривична дела. Усвајањем ова два закона учињен је преокрет у регулисању кривичне одговорности за кривична дела против животне средине. Животна средина је напokon постала самостални заштићени објекат кривичног права. Кривично законодавство Републике Србије опсежно регулише кривична дела против животне средине а читав систем кривичних дела је подржан усвајањем института одговорности правних лица за кривична дела. Постојећи систем прописа је доста млад па ће ефекте кривичног законодавства који се тичу заштите животне средине, бити могуће ваљано ценити тек по протеку одређеног времена када се покаже ефикасност постојећег система у пракси.

Кључне речи: кривична одговорност загађивача, загађење животне средине, кривична одговорност правних лица, животна средина

* Рад примљен: 28. 06. 2010.

УВОД

Право на очувану, неоштећену и здраву животну средину представља људско право новије генерације. Доста дуго се ово право подразумевало те се и није посебно прокламовало. С повећањем загађења животне средине нарочито у последњих стотинак година, право на здраву животну средину заузима централна места у најважнијим међународним и домаћим правним изворима. Данас нема државе која својим општим актима, неретко уставима, није предвидела право својих грађана на безбедну и очувану животну средину. Тако и наш Устав предвиђа да човек има право на здраву животну средину. Устав Републике Србије чланом 74. предвиђа да свако има право на здраву животну средину и предвиђа право на обавештавање о њеном стању, затим одговорност Републике Србије и аутономних покрајина за заштиту животне средине као и да је свако дужан да животну средину чува и побољшава.

Наше кривичноправно законодавство је тек скоро јединственим актом регулисало кривична дела која имају за циљ заштиту и животне средине. То је учињено јануара 2006. године са почетком примене актуелног Кривичног законика.¹ Период иза наведеног законика су обележили Основни кривични закон, Кривични закон Републике Србије и Посебно кривично законодавство које су представљали посебни закони из одређених области. Тако су одредбе које су предвиђале кривичноправну одговорност загађивача животне средине биле потпуно разуђене.

Данас су сва кривична дела сврстана у главу XXIV која носи назив – Кривична дела против животне средине. Раније, глава XXII Основног кривичног закона је носила назив Кривична дела против других друштвених вредности. Кривична дела која су регулисана важећом кривичноправном регулативом а која имају за циљ заштиту животне средине представљају одвојено систематизована кривична дела која су директно усмерена на животну средину као посебно правно добро.²

Овај рад садржи краћи приказ кривичноправних одредби предвиђених нашим најновијим Кривичним закоником који је учинио заокрет на пољу кривичноправне заштите животне средине као и Закона о одговорности правних лица за кривична дела којим је омогућено да правна лица буду окривљена и осуђена за кривична дела против животне средине.

¹ *Службени гласник*, 85/05.

² Види: Врховшек, М.: *Кривично-правна заштита животне средине према новом Кривичном законикау Србије*, Београд, Бранич, 2008, vol. 121, бр. 3–4, стр. 65–81.

КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ ЗБОГ ЗАГАЂЕЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Уопште узев, претпоставка за покретање кривичног поступка је постојање кривичног дела.³ Уколико се створе услови за покретање кривичног поступка пресудна улога је поверена јавном тужиоцу јер се у кривичном поступку због загађења штити првенствено јавно добро. Улога појединаца или разних удружења грађана је акцесорна. Првенствено, улога недржавних органа и осталих лица је у самом давању иницијативе за покретање кривичног поступка кроз обраћање јавном тужиоцу. Путем достављања кривичних пријава тужилаштву против загађивача грађани врше заштиту околине и самим тим на један од начина остварују своје право на здраву животну средину. Такође, улога грађана и невладиних институција се може наставити и током самог кривичног поступка у погледу активног праћења самог тока поступка, достављања разних обавештења и доказног материјала суду и сл.

За кривична дела због загађења животне средине до скоро су могла бити позвана на одговорност искључиво физичка лица. Наш кривични законик није предвидео одговорност правних лица за кривична дела. Велики број европских земаља је предвидео овакву врсту одговорности. Релативно дуг рад на изради Закона о одговорности правних лица за кривична дела резултовао је усвајањем овог закона и његово ступање на снагу 04. 11. 2008. г.⁴ Наведени закон значајно повећава заштиту животне средине јер су се до сада загађивачи углавном крили иза правне форме својих привредних друштава а тиме и избегавали одговорност. Такође, као извршиоци кривичних дела загађивања животне средине се најчешће јављају привредни субјекти, односно загађивање је најчешће резултат одређених привредних активности, а нарочито производње.

За успостављање кривичне одговорности за загађење потребно је, како смо рекли, да је такво дело инкриминисано као кривично дело, да је то дело извршило физичко или правно лице⁵, да између почињеног дела

³ Опште је начело кривичног права да нема кривичног дела нити казне без закона. Овом начелу је законодавац доделио место на самом почетку закона. Никоме не може бити изречена казна или друга кривична санкција за дело које пре него што је учињено законом није било одређено као кривично дело, нити му се може изрећи казна или друга кривична санкција која законом није била прописана пре него што је кривично дело учињено (чл. 1. ст. 1. КЗ).

⁴ *Службени гласник РС*, 97/2008 (27. 10. 2008). У даљем тексту ЗОПКД.

⁵ Кривична одговорност је према ЗОПКД искључена у односу на Републику Србију, аутономну покрајину и јединицу локалне самоуправе, државне органе и органе аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе као и у односу на правна лица којима је законом поверено вршење јавних овлашћења (чл. 3. ст. 1. и 2).

и настале последице постоји узрочно-последична веза и да је извршено дело скривљено од стране њеног учиниоца.

Чињеница је да је у важећем Кривичном законик у Србије наш законодавац по први пут систематизовао кривична дела којима се примарно штити животна средина у једну главу, главу XXIV, представља велики напредак како у нашем кривичном законодавству тако и у теорији кривичног права. Напредак се састоји у превазилажењу традиционалног спора у погледу питања да ли животна средина представља самостални и примарни заштитни објекат кривичних дела против животне средине или се таквим кривичним делима штите друга правна добра, односно објекти – живот и здравље људи. Тек задњим кривичним закоником се животној средини додељује заслужена улога и она постаје објекат заштите кривичних дела, односно правно добро коме се непосредно пружа заштита путем кривичноправне регулативе.⁶

ЗАГАЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Законодавац део закона који је посвећен загађењу животне средине започиње одредбом о забрани кршења прописа које има за резултат загађење. Ко кршећи прописе о заштити, очувању и унапређењу животне средине загади ваздух, воду или земљиште у већој мери или на ширем простору казниће се затвором до три године. (чл. 260. ст. 1. КЗ).

У члану 260. ст. 1. кривична одговорност загађивача је одређена на основу непрецизног одређења обима загађења. Тако, обим насталог загађења животне средине је фактичко питање које ће у сваком одређеном случају ценити суд. Кривична одговорност, према овом члану, постоји само ако је загађена вода, ваздух и земљиште у већој мери или на ширем простору. Овакво непрецизно одређење доводи до различитих судских одлука које доносе различите судије или судећа већа, а у истим или сличним случајевима загађења. Примењујући ову одредбу, суд је дужан да окривљеног ослободи оптужбе уколико процени да је настало загађење наступило у мањој мери или на мањем простору. У том случају окривљени ће бити ослобођен кривичног гоњења иако је несумњиво утврђено да је прекршио прописе о заштити, очувању и унапређењу животне средине и иако је утврђено да је радњом окривљеног загађен ваздух,

⁶ Врховшек, М.: *Право – теорија и пракса*, 2007, vol. 24, бр. 7–8, стр. 10–21.

вода или земљиште.⁷ Мишљења смо да кривична одговорност учиниоца мора постојати код било ког облика загађења, био да је оно у мањој или већој мери, односно на мањем или већем простору. Сама важност добра животне средине упућује да мора бити инкриминисано свако понашање које води ка њеном угрожавању или нарушавању. Такође, у вези са тим се поставља питање ко ће процењивати да ли је загађење настало у блажем или тежем облику. Судије не би могле да утврђују тежину загађења животне средине јер нису стручно оспособљена лица из те области те би овај задатак требало препустити и препуштен је овлашћеним судским вештацима. На тај начин сам кривични поступак излази из његових правних оквира и одговорност практично утврђују вештаци који, с друге стране, за то нису стручни. Можда би целисходније било да кривична одговорност учиниоца свакако постоји без обзира да ли је штета на животној средини настала у мањој или већој мери, односно на мањем или већем простору, а да се учинилац кажњава с обзиром на тежину штетних последица које је својим кривичним делом проузроковао.

У следећем ставу, законодавац предвиђа блажу казну уколико је наведено кривично дело учињено из нехата. У овом случају казна може бити новчана или казна затвора до једне године. Загађење или оштећење животне средине великих размера, или у случају да су за отклањање последица потребни велики трошкови и дуже време представља квалификовани, тежи облик овог кривичног дела те је предвиђена казна од једне до осам година, односно од шест месеци до пет година, уколико је то кривично дело учињено из нехата (чл. 260, ст. 3. и 4. КЗ).

Успостављање одговорности учиниоца кривичног дела загађења животне средине, нарочито одговорности за квалификовани облик овог кривичног дела је у нашој правосудној пракси доиста ретко и затворске казне за загађиваче животне средине су прави раритет на нашим просторима. Нарочито кривична дела загађења и оштећења животне средине великих размера остају без покретања одговарајућих кривичних поступака па тиме и без окривљених за уништавање човекове околине.

⁷ Можда би било сврсисходније да се предвиди кривична одговорност за загађивача без обзира у којој мери или на ком простору је проузроковано загађење животне средине јер је животна средина нарочито важно заштићено добро те не би требало толерисати њено загађење „у мањој мери” и загађиваче у овом случају награђивати ослобађањем од кривичне одговорности. Загађивање животне средине које није наступило у већој мери или на већем простору такође треба да повлачи и кривичноправну одговорност за загађивача а та околност му се, евентуално, може узети као олакшавајућа при одређивању казне. Упореди: Лазаревић, Љ.: *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 14.

Задњи став наведеног члана, став пети, предвиђа могућност да уз условну осуду за кривична дела из пређашњих чланова суд може одредити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.⁸

У следећем члану, члану 261, законодавац је предвидео одговорност службеног или одговорног лица за радње пропуштања. Службено или одговорно лице које не предузме прописане мере заштите животне средине, или не поступи по одлуци надлежног органа о предузимању мера заштите животне средине, казниће се новчаном казном или затвором до једне године (чл. 261. ст. 1. КЗ). Ако је ово дело учињено из нехата предвиђена је блажа казна, новчана казна или затвор до шест месеци. На овај начин предвиђена је одговорност за службено или одговорно лице када пропуштање извршења прописаних мера није довело до загађења животне средине.

Ако је услед овог дела дошло до загађења животне средине предвиђена је казна за учиниоца из претходног члана 260. Такође, уколико суд изрекне условну осуду за дела из овог члана, суд може наложити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине (чл. 261, ст. 2, 3. и 4. КЗ).⁹

ОБЈЕКТИ И ПОСТРОЈЕЊА И ЗАГАЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Члан 262. Кривичног законика носи назив Противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину. Објекти и постројења, а нарочито она која се користе у производним погонима, могу да озбиљно и ненадокнадиво загаде животну средину. Због тога је кривичним делима којима је загађена животна средина путем изградње и стављањем у погон објеката или постројења законодавац обезбедио посебно место а одговорност за ова кривична дела је посебно регулисана.

⁸ Као што видимо чл. 260. ст. 5. предвиђена је само могућност да суд одреди уз условну осуду обавезу учиниоцу да предузме одређене мере заштите и очувања животне средине. Сматрамо да би циљ условне осуде у већој мери био остварен када би истом одредбом била предвиђена обавеза суда (а не само могућност) да уз условну осуду изрекне и обавезу учиниоцу да предузме мере ради санирања и/или отклањања изазваних штетних последица за животну средину. Такође, значајно питање на које би требало обратити пажњу је недовољна оспособљеност пробационих служби за контролу и надзор над осуђеним за ову врсту кривичних дела, као и над предузимањем мера заштите, очувања и унапређења животне средине.

⁹ Исто важи и за ово кривично дело. Види фусноту бр. 7.

Службено или одговорно лице које противно прописима о заштити, очувању и унапређењу животне средине дозволи изградњу, стављање у погон или употребу објеката или постројења или примену технологије којима се у већој мери или на ширем простору загађује животна средина, казниће се затвором од шест месеци до пет година (чл. 262. ст. 1. КЗ). Ако је услед дела из става 1. овог члана дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. Такође, предвиђена је и могућност да суд, уколико изрекне условну осуду, може одредити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

Чланом 263. Кривичног законика је предвиђена кривична одговорност за оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине. Прописима о заштити, очувању и унапређењу животне средине тачно су предвиђени уређаји и објекти за заштиту животне средине које су привредни субјекти и остале организације дужни да поседују и да ставе у погон. Такође, прописани су и начини њихове контроле и одржавања. Свако ремећење њиховог редовног функционисања се може окарактерисати као оштећење објеката и уређаја и може довести до успостављања кривичне одговорности. Кривична одговорност због оштећења објеката и уређаја постоји и када не дође до загађења животне средине у већој мери, односно на ширем простору, већ загађење у већој мери и на ширем простору чини ово кривично дело тежим па је и законодавац за квалификовани облик дела предвидео строжу санкцију.

Ко оштети, уништи, уклони или на други начин учини неупотребљивим објекте или уређаје за заштиту животне средине, казниће се затвором до три године а ако је ово дело учињено из нехата учинилац ће се казнити затвором до једне године (чл. 263. ст. 1. и ст. 2. КЗ). Ако је услед овог дела дошло до загађења ваздуха, воде или земљишта у већој мери или на ширем простору, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година, а ако је овакво загађење последица извршеног дела из нехата учинилац ће се казнити затвором до три године (ст. 3. и ст. 4. истог члана).

Законодавац је код овог кривичног дела предвидео још једну врсту квалификованог облика кривичног дела те ако је услед дела из ст. 1. и 3. овог члана дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, а ако је ово дело извр-

шено из нехата па је дошло до оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови законодавац предвиђа казну затвора за учиниоца од шест месеци до пет година. Такође, законодавац предвиђа да суд ако изрекне условну осуду за дела из овог члана може одредити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

ОШТЕЋЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ДОБРА

Ко кршећи прописе, искоришћавањем природних богатстава, изградњом објеката, извођењем каквих радова или на други начин изазове оштећење животне средине у већој мери или на ширем простору, казниће се затвором до три године (чл. 264. ст. 1. КЗ). Ако је наведено дело учињено из нехата учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до једне године. Такође, законодавац и у овом члану предвиђа могућност суда да уз условну осуду одреди обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме мере у циљу отклањања штетних последица по животну средину (ст. 2. и ст. 3. истог члана).

Законодавац је чланом 265. посебно предвидео изричиту заштиту посебних заштићених природних добара. Ко уништи или оштети посебно заштићено природно добро, казниће се затвором од три месеца до пет година. Ако је ово дело учињено из нехата учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до шест месеци (чл. 265. ст. 1. и ст. 2. КЗ). Такође, ко противно прописима извезе или изнесе у иностранство природну реткост или посебно заштићену биљку или животињу, казниће се затвором од три месеца до три године. Учиниоца ће се казнити и у случају покушаја (чл. 265. ст. 3. и ст. 4. КЗ).

УНОШЕЊЕ ОПАСНИХ МАТЕРИЈА У РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ И НЕДОЗВОЉЕНЕ РАДЊЕ СА ОПАСНИМ МАТЕРИЈАМА

Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја гласи назив члана 266. Кривичног законика. Заштита домаћих природних ресурса је задатак кривичног законодавства сваке државе. Доста су честа загађења животне средине која су проузрокована уносом разног отпада и материја из суседних

држава. Због тога, предвиђене су строже казне за починиоце ових кривичних дела.

Ко противно прописима унесе у Србију радиоактивне или друге опасне материје или опасне отпатке, или ко превози, прерађује, одлаже, сакупља или складишти такве материје или отпатке, казниће се затвором до три године (чл. 266. ст. 1. КЗ). Исто, ко злоупотребом свог службеног положаја или овлашћења дозволи или омогући да се у Србију унесу материје или отпаци из става 1. овог члана, или омогући да се такве материје или отпаци превозе, прерађују, одлажу, сакупљају или складиште, казниће се затвором од шест месеци до пет година (чл. 267. ст. 2. КЗ). Квалификовани облик овог кривичног дела постоји уколико је услед овог дела дошло до уништења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. А такође, и за покушај овог дела ће се учинилац казнити (чл. 266. ст. 3. и ст. 4. КЗ). Ако суд изрекне условну казну може и одредити обавезу починиоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите од јонизујућих зрачења или друге прописане мере заштите (чл. 266. ст. 5. КЗ). Законодавац предвиђа и одговорност за извршиоца који организује вршење овог кривичног дела а и прецизира да ће се за покушај овог дела казнити.

Тakoђе, поред наведених Кривични законик предвиђа још кривичних дела која имају за примарни циљ заштиту животне средине. То су недозвољена изградња нуклеарних постројења, повреда права на информисање о стању животне средине, убијање и мучење животиња, преношење заразних болести код животиња и биљака, несавесно пружање ветеринарске помоћи, производња штетних средстава за лечење животиња, загађивање хране и воде за исхрану односно напајање животиња, пустошење шума, шумска крађа, незаконит лов и незаконит риболов (чл. 267–277. КЗ).

Нарочито је интересантно кривично дело повреде права на информисање о стању животне средине (чл. 268. КЗ). Ово кривично дело је израз намере законодавца да надлежним службама увек буду доступне правоваљане информације које су од значаја за заштиту и унапређење животне средине. Тако закон предвиђа да лице које противно прописима ускрати податке или да неистините податке о стању животне средине и појавама који су неопходни за процену опасности по животну средину и предузимање мера заштите живота и здравља људи, казниће се новчаном казном или затвором до једне године.

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ИЗВРШЕНА У ПОКУШАЈУ

Код појединих кривичних дела против животне средине предвиђено је да ће се учинилац казнити и за покушај. Општим одредбама Кривичног законика је предвиђено да ће се учинилац казнити за покушај кривичног дела уколико је за то дело прописана казна од пет година или тежа казна, или за дела за које је предвиђена блажа казна само ако је то изричито законом предвиђено за одређено кривично дело.¹⁰ Законодавац је предвидео да се учинилац кажњава за покушај код појединих кривичних дела против животне средине а код којих је забрањена блажа казна од пет година затвора. То управо због значаја животне средине и нарочите заинтересованости друштва за сузбијање кривичних дела која могу угрозити животну средину.

Учинилац ће се, као што смо већ раније приказали, казнити за покушај за кривично дело уништења, оштећења и изношења у иностранство заштићеног природног добра, али искључиво у случају извршења овог кривичног дела тако што се чини противно прописима извожење или изношење у иностранство природне реткости или посебно заштићених биљака и животиња. Законодавац је децидирано предвидео кажњавање за покушај овог кривичног дела. У овом случају забрањена казна је од три месеца до три године затвора (чл. 265. ст. 3. и ст. 4. КЗ).

Исто тако, учинилац ће се казнити за покушај кривичног дела уношења опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја у делу који се односи на противно прописима уношење у Србију радиоактивне или друге опасне материје или опасних отпадака, или на превозење, прераду, одлагање, сакупљање или складиштење таквих материја или отпадака. За извршење као и за покушај овог дела забрањена је казна затвора до 3 године (чл. 266. ст. 1. КЗ).

За још једно кривично дело против животне средине је предвиђена казна и у случају његовог покушаја. То је кривично дело шумске крађе где је предвиђено кажњавање за покушај за оба облика овог кривичног дела. Тако, за покушај ће се казнити учинилац који ради крађе обори у шуми, парку или дрвореду једно или више стабала, а количина обореног дрвета је већа од једног кубног метра. Забрањена казна за покушај је новчана казна или затвор до једне године. Исто, учинилац ће се казнити за покушај другог облика овог кривичног дела, односно ако је ово дело учињено у намери да се оборено дрво прода, или ако је количина оборено-

¹⁰ Види: <http://www.well.org.rs/index.php/eko-tuba-sudski-spor> 02. 06. 2010. г.

ног дрвета већа од пет кубних метара или ако је дело извршено у заштићеној шуми, националном парку или другој шуми са посебном наменом. За покушај овог облика шумске крађе учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до три године (чл. 275. КЗ). Кривично дело шумске крађе представља једино кривично дело против животне средине за које је предвиђена кривична одговорност за покушај за сваки од облика овог кривичног дела.

Такође, ваља споменути још једну карактеристику кривичних дела против животне средине. За многа дела из ове групе, као што смо видели, Кривични законик изричито прописује могућност изрицања условне осуде. То су следећа кривична дела:

- загађење животне средине (чл. 260. КЗ);
- непредузимање мера заштите животне средине (чл. 261. КЗ);
- противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину (чл. 262. КЗ);
- оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине (чл. 263. КЗ);
- оштећење животне средине (чл. 264. КЗ);
- уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја (чл. 266. КЗ).

Исто, за кривична дела незаконитог лова и незаконитог риболова предвиђено је да се средства за извршење кривичног дела и предмет кривичног дела одузимају (чл. 276. и 277. КЗ).¹¹

КРИВИЧНОПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ПРАВНИХ ЛИЦА ЗА ЗАГАЂЕЊЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Као што смо већ напред навели, правна лица су до скоро била потпуно изузета из могућности да буду гоњена за кривична дела којима је проузроковано загађење животне средине. До усвајања и ступања на снагу Закона о одговорности правних лица за кривична дела био је примењен принцип индивидуалне кривичне одговорности по коме је искључиво физичко лице могло да буде учинилац кривичног дела, по коме је искључиво физичко лице могло бити окривљени у кривичном поступку и по коме је само физичко лице могло одговарати по основу материјалних кривичноправних одредби.

¹¹ *Loc. cit.*

Конституисањем одговорности правних лица за кривична дела заобићен је још један традиционални принцип или начело кривичног права. Наравно реч је о принципу субјективне одговорности који је усмерен на психички однос учиниоца према извршеном кривичном делу. По том принципу за кривично дело може одговорати само лице које је то дело скривило или, другачије речено, ако постоји субјективан однос учиниоца и почињеног кривичног дела. Могућност кривичне одговорности правних лица је одувек била предмет расправе. Тако се истичу речи чувеног теоретичара Савињија који је сматрао да сваки деликт претпоставља умишљај или нехат, тј. вољу или урачунљивост, а што се никако не може приписати правном лицу, као што се воља или урачунљивост не могу приписати ни недозрелим, ни неурачунљивим лицима. С друге стране, неки други теоретичари су тврдили да правна лица нису никаква фикција него фактичка реалност, те да самим тим што врше одређене правно релевантне радње практично им се признаје да имају своју вољу.¹² Најпростије гледано постоје два схватања о вољи правних лица. Прво схватање је да воља правних лица настаје из воље физичког лица које као орган или као овлашћено лице делује у име правног лица. Друго схватање полази од тезе да воља правног лица није тек прости израз нити збир појединачних воља оних који руководе или су само чланови правног лица, већ да се воља формира као резултанта једног сложеног процеса узајамног утицаја из чега се у крајњој линији формира воља колектива.¹³ У нашем кривичном праву прихваћено је прво схватање те је предвиђено да се одговорност правног лица заснива на кривици одговорног лица.¹⁴ Тако, одговорно лице извршењем кривичног дела заснива сопствену одговорност и одговорност правног лица у чије име је извршио кривично дело. На овај начин се извршењем кривичног дела заснива двострука кривична одговорност иако је само једно лице извршило кривично дело. Заснива се одговорност и одговорног лица и правног лица. Одговорност правног лица је изведена, односно деривативна. Она настаје као резултат повреде одредби кривичног закона од стране одговорног лица у том правном лицу. Иако одговорност правног лица настаје као споредна, узгредна, када се једном успостави постаје потпуно независна у односу на одговорност одговорног лица који је својим понашањем довео до њеног заснивања. Чл. 7. ст. 2. ЗОПКД законодавац је предвидео да правно лице

¹² Види: Ђорђевић, М.: *Кривична одговорност правних лица*, Београд, 1968, стр. 32–33.

¹³ Више о томе: Тирић, Ј.: *Објективна одговорност у кривичном праву*, Београд, 2008, стр. 182–190.

¹⁴ Чл. 7. ст. 1. ЗОПКД.

одговара за кривично дело одговорног лица и ако је кривични поступак против одговорног лица обустављен или оптужба одбијена.

ЗОПКД у чл. 2. предвиђа да правно лице може одговарати за сва кривична дела из посебног дела Кривичног законика и других закона, ако су испуњени услови за одговорност правног лица предвиђени овим законом. То је веома значајно и са становишта заштите животне средине. Значи да целокупни број инкриминисаних дела против животне средине може бити још снажније праћен и сузбијан кроз институт одговорности правних лица као најчешћег субјекта, односно кривца, за загађење животне средине. Правно лице, дакле, одговара за сва кривична дела која су прописана у домаћем кривичном законодавству, па тако и за сва кривична дела против животне средине уколико су испуњени услови предвиђени ЗОПКД. Првенствено, правно лице одговара за кривично дело које у оквиру својих послова, односно овлашћења, учини одговорно лице у намери да за правно лице оствари корист. Одговорност правног лица постоји и ако је због непостојања надзора или контроле од стране одговорног лица омогућено извршење кривичног дела у корист правног лица од стране физичког лица које делује под надзором и контролом одговорног лица (ЗОПКД чл. 6. ст. 1. и 2). Као што видимо, основни принцип утврђивања одговорности правног лица је воља или намера да се за правно лице прибави каква корист. Ова два наведена става опредељују вољу законодавца да инкриминише и кривична дела чињења и кривична дела нечињења. Нарочито су, са становишта кривичне одговорности загађивача, интересантна кривична дела нечињења. Узевши ове одредбе закона, правно лице мора да настоји да обезбеди сталну контролу над обављањем делокруга послова овлашћених лица или органа који су овлашћени да врше надзор и друге послове у циљу заштите животне средине. Јер, уколико таква контрола изостане, само невршење послова надзора из свог делокруга а који у себи садрже изрицање мера за заштиту животне средине само по себи представља ризик за успостављање кривичне одговорности правног лица. Наравно, за остварење таквог ризика потребно је да се изврши кривично дело загађења животне средине од стране физичког лица које делује под надзором тог овлашћеног лица или органа, а у корист правног лица. Извршење кривичног дела у корист правног лица, када је реч о кривичним делима загађења животне средине, сматрамо да неће бити тешко доказати јер се животна средина у највећем броју случаја загађује да би се избегли трошкови око изградње, инсталације, редовног одржавања и стављања у погон објеката и постројења чија је функција заштита животне средине од материја које настају у процесу производње или друге људске делатности. Највећи

број загађивача, када говоримо о правним лицима, жели да минимизира трошкове усмерене искључиво на заштиту животне средине од њихове делатности. Тако, слободно можемо рећи да свако загађење животне средине од стране правног лица садржи обориву претпоставку да је учињено у намери да се за правно лице оствари корист, односно у циљу да не дође до умањења имовине правног лица – загађивача.

За извршено кривично дело правном лицу се могу изрећи следеће кривичне санкције: казна, условна осуда и мере безбедности. Што се тиче казне, она може бити новчана казна, у опсегу од сто хиљада до петсто милиона динара, и казна престанка правног лица (чл. 12, 13, 14. ЗОПКД). Посматрано са становишта заштите животне средине, и то нарочито из угла превенције загађења најзначајније санкције су, чини нам се, изрицање условне осуде и мере безбедности. Закон предвиђа да условном осудом суд правном лицу утврђује новчану казну до пет милиона динара и истовремено одређује да се она неће извршити ако осуђено правно лице за време које одреди суд, а које не може бити краће од једне нити дуже од три године (време проверавања) не буде одговорно за ново кривично дело. Такође, законодавац предвиђа да ће суд при одлучивању да ли ће изрећи условну осуду посебно узети у обзир степен одговорности правног лица за учињено кривично дело, мере које је правно лице предузело у циљу спречавања и откривања кривичног дела и мере које је након учињеног кривичног дела предузело према одговорном лицу (чл. 20. ст. 2. и ст. 3. ЗОПКД). Треба указати на то да се казна од пет милиона динара може одредити правном лицу за почињено кривично дело за које је Кривичним закоником прописана казна затвора од пет година (чл. 14. ст. 3. тач. 3. ЗОПКД). Тако је законодавац оставио могућност судовима да за готово сва кривична дела загађења животне средине могу изрећи условну осуду јер кривична дела загађења животне средине спадају у групу кривичних дела за које су предвиђене најблаже кривичне санкције.¹⁵ Такође, значајно обележје института условне осуде правног лица је могућност одређивања заштитног надзора за одређено време у току времена проверавања (чл. 22. ЗОПКД). Истом одредбом законодавац је предвидео да заштитни надзор може обухватити једну или више следећих обавеза:

¹⁵ Једина кривична дела против животне средине за које је предвиђена казна затвора већа од 5 година су тешка дела против здравља људи и тешка дела против опште сигурности чл. 259. и чл. 288. КЗ. Сва остала кривична дела против животне средине предвиђају казну затвора до 5 година или блажу казну, с тим да је казна изнад 5 година затвора (најчешће до 8 година затвора) предвиђена за квалификоване облике највећег броја ових кривичних дела. Овај квалификовани облик кривичних дела је прописан Кривичним закоником у чл. 260. ст. 3, чл. 262. ст. 2, чл. 263. ст. 5, чл. 266. ст. 3, чл. 278. ст. 3, чл. 287. ст. 2, ст. 3. и ст. 4. и чл. 288. ст. 2. и ст. 4.

- организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичних дела;
- уздржавање од пословних активности, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела;
- отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом;
- обављање рада у јавном интересу;
- достављање периодичних извештаја о пословању органу надлежном за извршење заштитног надзора.

Као што видимо, све прописане обавезе које се могу одредити правном лицу коме је изречена условна осуда могу бити врло добар инструмент саме контроле и превенције загађења или угрожавања животне средине на неки други начин. Обавезе омогућавају држави да се, кроз пословање органа надлежног за извршење заштитног надзора, активно укључи у праћење и контролisanje извора загађења и евидентирање загађивача. Законом, а ни ниједним другим прописом није учињено прецизирање органа који су надлежни за стручни надзор, нема прописа о њиховим надлежностима, што доводи то тога да се институт условне осуде правног лица које је одговорно за кривично дело врло ретко, или скоро никада, користи у пракси наших судова.

Законодавац је у чл. 23. ЗОПКД предвидео да се правном лицу које је одговорно за кривично дело могу изрећи следеће мере безбедности:

- забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова
- одузимање предмета
- јавно објављивање пресуде.

У случају да постоји опасност да ће правно лице наставити са извршењем кривичних дела, у нашем случају кривичних дела против животне средине, суд му може одредити једну од мера безбедности и то забрану обављања одређених регистрованих делатности или послова или меру безбедности оличену у одузимању предмета. Такође, ове две мере безбедности се могу одредити да би се спречило даље загађивање или довођење у опасност животне средине а које није везано са даљим извршавањем кривичних дела правног лица. Јавно објављивање пресуде је институт који постоји да би се општа јавност обавестила о загађивачу и разлoзима осуђења, као и да би се омогућило деловање друштвене осуде према учиниоцу кривичног дела, односно загађивачу.

Како је Закон о одговорности правних лица за кривична дела релативно нов закон то не можемо говорити о његовој широкој примени у пракси. Покретање кривичних поступака против правног лица као

окривљеног је и даље раритет на нашим просторима. Несумњиво је да се одредбе овог закона морају далеко више примењивати у циљу заштите животне средине. Тек са повећањем броја пресуда којима се осуђују правна лица за извршена кривична дела против животне средине можемо очекивати ефикаснију заштиту наше околине.

ЗАКЉУЧАК

Општом свешћу о угрожености животне средине треба развијати еколошку етику коју је позитивно право немоћно да оствари. Само висок степен разума као атрибут рационалне концепције природног права, може уливати наду за еколошку етику будућности која ће бити у стању да сачува вредности природе и преда их генерацијама које долазе.¹⁶

Не постоји ниједна вредност која има значај за људе и њихов опстанак као што је здрава и очувана животна средина. Само постојање прекршајне и грађанскоправне одговорности за загађиваче је далеко од довољног за заштиту тако значајног добра. Нажалост, угрожавање, загађење и уништавање наше околине постаје све више људска свакодневница. Нарочито са развојем производних погона и трке за заузимањем што повољнијег места на тржишту. Многи привредни гиганти своју конкурентску цену базирају на умањењу издатака за постројења и уређаје који служе за заштиту животне средине и на које су обавезане законом и осталим прописима.

Кривичноправна одговорност је неопходна у циљу заштите људи и њихове околине од њих самих, односно од немарних и неодговорних појединаца. Јер, само на начин када се пружа кривичноправна заштита животної средини као посебном ентитету могуће је истовремено пружити и кривичноправну заштиту основним људским правима. Право на живот, право на здраву животну средину, право на здравље не могу бити ни близу њиховом правом остварењу уколико се озбиљно не заштити наша животна средина.

Можемо бити задовољни важећим кривичним законодавством јер су код нас по први пут јасно одређена кривична дела којима се угрожава животна средина што показује озбиљност друштва у заштити природних ресурса. Такође, значајно је што је по први пут животна средина

¹⁶ Слободан Перовић: *Природно право као мера светског поретка*, уводна реч на Петнаестом сусрету правника Копаоничке школе природног права одржаном на Копаонику 13–17. децембра 2002. године, објављено у целини у завршном документу Копаоник 13–17. децембар 2002, стр. 25.

стављена у средиште саме кривичноправне регулативе. Поред тога што читава глава XXIV носи назив Кривична дела против животне средине, сама животна средина постаје самостални заштићени објекат у кривичном праву. Животна средина више није препуштена сама себи. Постаје централно правно добро које се штити инкриминисањем радњи које су усмерене на њено нарушавање или угрожавање што доводи до заснивања животне средине као озбиљно заштићеног добра људи. Исто тако, несумњив позитиван допринос на очување животне средине је усвајање Закона о одговорности правних лица за кривична дела. Надамо се да ће овај рад довести до макар мало већег интересовања за кривичноправну регулативу у нашој земљи у области заштите животне средине, као и да ће довести до појачаног критичког осврта усмереног на наше материјално кривично право у области загађења животне средине, а нарочито у погледу одредби које предвиђају кривичноправну одговорност правних лица. Исто тако, даљи рад на проблемима практичне примене у области кривичне одговорности за загађење би био изузетно користан.

На здраву и очувану животну средину сви имају право и то се право људима несумњиво мора обезбедити, али људи имају и обавезу да животну средину не нарушавају. Императив обавезе према животnoj средини мора бити много наглашенији да не би дошли у ситуацију да поставимо питање – да ли је право на здраву животну средину уопште оствариво или се ради само о лепој жељи човечанства.

ЛИТЕРАТУРА

Врховшек Мирослав: *Кривично-правна заштита животне средине према новом Кривичном законнику Србије*, Београд, Бранич, 2008, vol. 121, бр. 3–4.

Врховшек Мирослав: *Право – теорија и пракса*, 2007, vol. 24, бр. 7–8.

Врховшек Мирослав: *Услови одговорности правног лица за кривично дело*, Анали Правног факултета у Београду, година LVI, 2/2008.

Ђорђевић Мирослав: *Кривична одговорност правних лица*, Београд, 1968.

Лазаревић Љубиша: *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Савремена администрација, Београд, 2006.

Перовић Слободан: *Природно право као мера светског поретка*, уводна реч на Петнаестом сусрету правника Копаоничке школе природног права одржаном на Копаонику 13–17. децембра 2002. године, објављено у целини у завршном документу Копаоник 13–17. децембар 2002.

Ђирић Јован: *Објективна одговорност у кривичном праву*, Београд, 2008.

Кривични законик Републике Србије, (*Службени гласник РС*, бр. 85/05).

Устав Републике Србије (*Службени гласник РС*, бр. 98/2006).

<http://www.ekoplan.gov.rs/srl/index.php> 30. 09. 2010. г. Министарство заштите животне средине и просторног планирања.

http://www.ekoplan.gov.rs/srl/I-Zivotna-sredina-102_document.htm?_sector_id=5&_sm_id=88 30. 09. 2010. г.

Казнено-правна одговорност због загађивања животне средине (еколошке кривице – кривична дела, преступи, прекршаји) <http://www.well.org.rs/index.php/eko-tuba-sudski-spor> 25. 10. 2010. г.

CRIMINAL LIABILITY FOR THE POLLUTION OF THE ENVIRONMENT

Petar Rakočević

Summary

The environment is the biggest and most important good that man has and it is necessary that it be strongly protected by law. Environmental protection through criminal law provisions is the most important form of protection. Criminal responsibility of pollutants in the Republic of Serbia is mainly regulated by the Criminal Code and Law on corporate liability for criminal acts. The adoption of these two laws has made a change in the regulation of criminal responsibility for crimes against the environment. The environment has finally become individually protected object of criminal law. The criminal legislation of Serbia extensively regulates crimes against the environment and the whole system of crime is supported by the adoption of the institute of legal entities for criminal offenses. The current system of regulation is quite young and the effects of criminal law concerning the protection of the environment will be duly appreciated only after a certain lapse of time proves the efficiency of the system in practice.

Keywords: criminal responsibility of pollutants, pollution of environment, criminal responsibility of legal entities, environment

Nada Kovačević

rukovodilac Odeljenja za imovinske i stambene poslove
gradske opštine Rakovica u Beogradu

ZNAČAJ KONTROLE USTAVNOSTI*

SAŽETAK: Članak se bavi načinima zaštite i kontrole ustavnosti. U savremenim, i istorijski međusobno različitim pravnim sistemima način zaštite se razlikuje, ali je nesporno da se uvek nalazi način za kontrolu ustavnosti. Bez obzira da li se kontrola ustavnosti poverava sudovima (specijalizovanim ili redovnim) ili je to neki drugi organ, cilj je isti: zaustaviti samovolju državnih organa, zaštititi ljudske slobode i prava.

Ključne reči: Ustav, kontrola ustavnosti, sudovi, ustavni sudovi, drugi organi za kontrolu ustavnosti, ljudske slobode i prava

RAZVOJ POJMA USTAVNOSTI I ZNAČAJA KONTROLE

1. Ustavnost

Nastankom pisanih ustava i prihvatanjem činjenice da ustav predstavlja najviši pravni akt nastala je i potreba kontrole ustavnosti.

Prvi ustavi nastali su kao ostvarenje političkih odnosa koji su vladali u jednom društvu, kao odraz političkih interesa klase koja ih stvara. Danas se ne može zamisliti nijedan demokratski poredak bez ustava, ali i stalne borbe za doslednu primenu donetog ustava u kome su osnovne ideje i principi datog društva. Princip ustavnosti omogućuje stabilnost i sigurnost u jednom društvu.

* Rad primljen: 25. 05. 2010.

Međutim, pojam ustavnosti je mnogo značajniji u pravnom smislu. Jačanjem svesti o neophodnosti postojanja ustava kao najvišeg pravnog akta, kao vrha piramide u hijerarhiji pravnih akata shvatano je da postoji potreba za kontrolom nižih akata, zakona i podzakonskih akata, ali i pojedinačnih akata. Shvaćeno je da je kontrola nužna, jer u protivnom ustav ostaje samo slovo na papiru.

Ne može se govoriti o principu ustavnosti, u pravnom smislu, ako ne postoji saglasnost između nižih pravnih akata u odnosu na više. Tvorac normativističkog shvatanja, veliki pravni teoretičar, Hans Kelzen, ustavnost shvata kao princip hijerarhije pravnih akata, gde niža pravna norma proističe iz više, sve do ustava, koji je najviša pravna norma.

2. Pojam kontrole ustavnosti

Priznavanjem primata pisanog ustava u hijerarhiji pravnih akata, ustav je postao osnovni akt iz koga sve vlasti crpu svoju nadležnost – zakonodavna, sudska i izvršna, a akti ostalih vlasti imaju nižu pravnu snagu od njega.

Iz toga proizilazi da samo zakoni, koji su u saglasnosti sa ustavom, imaju pravnu snagu. U suprotnom oni moraju biti otklonjeni iz pravnog poretka. Odluka i ocena da li je neki zakon saglasan sa ustavom naziva se kontrolom ustavnosti.

3. Značaj kontrole ustavnosti

Kontrola ustavnosti je u odnosu na druge državne funkcije novijeg datuma. Ne postoji jedinstvo u mišljenju kada je ova ustanova nastala. Međutim, većina pravnih teoretičara nastanak instituta kontrole ustavnosti vezuju za SAD. 1803. godine, predsednik Vrhovnog suda SAD, Džon Maršal je u svojoj sudskoj odluci *Marbury v. Madison* izložio osnovne argumente na kojima se zasniva pravo sudova da ocenjuju ustavnost zakona. Na taj način je postavljen temelj kontrole ustavnosti. Američki primer bio je osnov za mnoge komentare, ali je prošao čitav jedan vek da kontrola ustavnosti bude opšteprihvaćena.

Ovim pitanjem bavili su se teoretičari, postavljajući pitanje koji bi organ bio nadležan da bude „čuvar ustava”. Francuski teoretičar Benžamin Konstans je smatrao da bi monarh trebalo da obavlja ovu dužnost, jer je on predstavljao garanciju jedinstva države, ali je bio i arbitar spora kod različitih organa vlasti. Slično mišljenje imali su nemački autori, kao i ustavotvorac Vajmarskog ustava – čuvar ustava treba da bude predsednik republike.

1920. godine, Ustav Austrije predvideo je obrazovanje ustavnog suda – prvog takve vrste u svetu.

U Francuskoj vlada veliko nepoverenje prema sudovima, što je posledica istorijskih i političkih činilaca. Istorijski činioци su ogromno nepoverenje prema sudovima jer su sudovi bili „na strani” reakcionarnog režima. Politički razlozi su ipak bili mnogo jači, jer dugi niz godina parlament je bio neprikosnoven. Bilo je nemoguće zamisliti da parlament, koji je zakonodavac, kontroliše neki drugi organ. Sudovi u Francuskoj nikada nisu imali značaj, ni autoritet kao u anglosaksonskim zemljama.

Kao što vidimo, postoje podeljena mišljenja o tome ko treba da vrši kontrolu ustavnosti: sud ili neki drugi organ (parlament, posebno nezavisno telo).

Argumenti koji se navode protiv sudske kontrole ustavnosti su pre svega političke prirode. Navodi se da je jedino parlament ovlašćen da donosi zakone, kao i da vrši kontrolu zakonitosti putem samoograničenja. U tom slučaju pitanje ustavnosti zakona bi bilo prethodno pitanje o kome odlučuju članovi parlamenta.

Kao argument protiv sudske kontrole ustavnosti ističe se načelo podelje vlasti, po kome je svaka državna vlast suverena. Samim tim sud ne može kontrolisati zakonodavnu vlast.

Poveravanje ustavne kontrole sudovima se daju velika ovlašćenja, što može dovesti do zloupotrebe. Takođe se ističe da su sudije, po prirodi svoga posla, konzervativci koji štite postojeći poredak i sprečavaju društveni napredak. Kao primer, navodi se Vrhovni sud Amerike koji je od 1880. godine bio faktor usporavanja društvenog napretka jer je osporavao ustavnost dela ekonomskog i socijalnog zakonodavstva.

Međutim, ne može se prihvatiti stanovište da parlament bude telo koje će sprovoditi kontrolu ustavnosti, jer se ne može očekivati da će parlament vršiti samokontrolu. Iz tih razloga u ustavu se nekom drugom organu poverava kontrola ustavnosti. Jedino tada možemo govoriti o kontroli ustavnosti. U praksi najčešće kontrolu ustavnosti vrše sudovi, i to specijalizovani (ustavni) sudovi.

SISTEMI KONTROLE USTAVNOSTI

Prema različitim kriterijumima i sistemima kako se kontrola obavlja razlikujemo:

1. kontrolu ustavnosti prema nosiocu kontrole
2. kontrolu ustavnosti prema oblicima kontrole
3. kontrolu ustavnosti prema dejstvu odluke
4. kontrolu ustavnosti prema načinu pokretanja postupka pred organom nadležnim za kontrolu ustavnosti
5. kontrolu ustavnosti koju je razradio Mauro Kapeleti.

1. Kontrola ustavnosti prema nosiocu kontrole

Prema organu koji vrši kontrolu ustavnosti razlikujemo sudsku i vansudsku kontrolu ustavnosti. Sudsku kontrolu ustavnosti može vršiti specijalizovani – ustavni sud ili redovni sudovi.

Kontrola ustavnosti poverena je redovnim sudovima u SAD, kao i u zemljama koje su sledile njen primer. Tu spadaju pre svega zemlje Latinske Amerike, Japan, Brazil, Indija i dr. U nekima od njih kontrolu mogu vršiti samo najviši sudovi što je slučaj u Švajcarskoj, Japanu, Brazilu, Indiji. Naprotiv u SAD-u svaki sud ima pravo da vrši kontrolu ustavnosti zakona. Nesporno je da najveći značaj ima Vrhovni sud. Do ocene ustavnosti dolazi samo kada bude povređeno nečije pravo, u konkretnom slučaju. Odluke suda deluju samo na stranke u sporu. Odluka suda nema opšte dejstvo. Ali ako znamo da odluke Vrhovnog suda imaju dejstvo precedenta, onda je jasno da se takav zakon kojim je povređeno pojedinačno pravo isključuje iz pravnog života.

U slučajevima kada društvo nema dovoljno poverenja u sudove, kontrola ustavnosti poverava se naročitom telu, nezavisnom od sudova. Primer nastanka takvog posebnog tela je u Francuskoj. Ustavom iz 1958. godine predviđeno je formiranje Ustavnog saveta koga čini 9 članova. Kontrola ustavnosti obavlja se u periodu između usvajanja i proglašenja zakona. Svet donosi mišljenje da li je zakon ustavan, i tek po dobijanju te saglasnosti može biti proglašen. Jednom, kada je zakon donet ne može se više postavljati pitanje njegove ustavnosti. Zakoni koji se usvajaju na referendumu ne padaju pod ovu proceduru, već se automatski proglašavaju.

2. Sistemi kontrole ustavnosti prema oblicima kontrole

Prema trenutku kada se utvrđuje da li je neki akt ustavan ili ne razlikujemo prethodnu i naknadnu kontrolu zakonitosti.

Prethodna kontrola ustavnosti vrši se posle usvajanja zakona pred parlamentom kao zakonodavnim organom, ali pre njegovog stupanja na snagu. U tom periodu može se osporavati ustavnost nekog pravnog akta pred nadležnim organom. Ovakav vid kontrole ustavnosti predviđen je u Francuskoj, pred Ustavnim svetom. Prethodna kontrola može biti obavezna – kada se radi o organskim zakonima, ili fakultativna – kada se radi o svim ostalim zakonima.

U svetu je mnogo raširenija naknadna kontrola ustavnosti, koja se ostvaruje posle stupanja zakona na snagu. Postoje dva modaliteta vršenja ove kontrole: kao apstraktni spor o kontroli ustavnosti ili kao konkretan spor o ustavnosti.

U slučaju da se kontrola ustavnosti vrši za apstraktan slučaj govorimo o posrednoj kontroli ustavnosti. Ovlašćeni predlagač u takvim slučajevima ima pravo da pred nadležnim organom traži ocenu ustavnosti nekog zakona. Nije potrebno da se pojavi neka sporna situacija ili slučaj da bi se postupak pokrenuo, već je dovoljno da ovlašćeni predlagač smatra da bi primena propisa mogla da dovede do povrede sloboda i prava građana, i do povrede ustava. Ovaj model se primenjuje u velikom broju zemalja (kod nas, Italija, Španija, Švajcarska, Nemačka).

Druga situacija je kada dođe do konkretnog spora, kada je zakon primenjen na konkretan slučaj, a budu povređena pojedinačna prava. U pravnim sistemima koji su prihvatili ovaj oblik kontrole ustavnosti (konkretne kontrole ustavnosti) sudu je prethodno pitanje – pitanje kontrole ustavnosti. Tek kada se reši da li je zakon ustavan ili ne, pristupa se rešavanju konkretnog spora. Ovakav vid kontrole ustavnosti primenjuje se u SAD, Japanu, i predstavlja isključivi vid kontrole ustavnosti.

Međutim, mnogo je veći broj zemalja koji prihvata i apstraktnu i konkretnu kontrolu ustavnosti, kao što je to slučaj kod nas (ustavna žalba), u Italiji, Nemačkoj, Španiji (tužba amparo).

3. Sistemi kontrole ustavnosti prema dejstvu odluke

U slučajevima kada odluka organa koji vrši kontrolu ustavnosti ima dejstvo prema svima, kada te odluke deluju prema svima i imaju snagu propisa govorima o kontroli ustavnosti gde su odluke tih organa opšteobavezujuće.

U drugom sistemu kontrole ustavnosti odluke organa koji vrše kontrolu ustavnosti imaju snagu samo prema određenim strankama i za određeni slučaj. One deluju samo *inter partes*.

4. Sistemi kontrole ustavnosti prema načinu pokretanja postupka

I ovde razlikujemo dva sistema. U prvom slučaju postupak pred organom ovlašćenim za kontrolu ustavnosti pokreće samo ovlašćeno lice, odnosno fizičko ili pravno lice ili javnopravno telo koje je zakonom ovlašćeno za pokretanje postupka.

U drugom slučaju postupak može pokrenuti svako ko smatra da je povređeno objektivno pravo, nezavisno od toga da li je ugroženo ili povređeno neko pravo ili interes.

5. Kontrola ustavnosti koju je razradio Mauro Kapeleti

Mauro Kapeleti polazi od podele koja je danas preovlađujuća - na centralizovanu kontrolu ustavnosti (austrijski model) i decentralizovanu kontrolu ustavnosti (američki model).

U sistemima u kojima je ustanovljena centralizovana kontrola ustavnosti kontrola se vrši pred posebnim organom (bilo da je to ustavni sud ili drugi državni organ). Postupak se pokreće tužbom koju podnosi od strane ovlašćenih državnih organa (veoma je bitno pitanje ko je ovlašćen da tužbu podnese). Ovlašćeni predlagač traži, zahteva od kontrolora ustavnosti da razmotri da li je jedan akt ustavan ili ne, nezavisno da li postoji neki konkretni slučaj povrede. Ovakav vid kontrole ustavnosti mora biti izričito predviđen ustavom.

Odluka organa koji kontroliše ustavnost deluje prema svima, deluje *erga omnes*.

Ovaj vid kontrole ustavnosti opravdava se na više načina. Centralizovani sistem kontrole ustavnosti uglavnom se primenjuje u tzv. *civil law countries*, gde je sistem podele vlasti drugačije shvaćen nego u zemljama *common law* sistema, a i položaj i poverenje prema sudovima je različit u ova dva sistema. Otuda i razlike u pristupu i načinu kontrole ustavnosti.

Prema američkom modelu kontrole ustavnosti svi sudovi vrše kontrolu ustavnosti zakona. S obzirom da u zemljama kontinentalnog prava ne postoji sistem precedenta, smatra se da bi došlo do pravnog haosa, jer bi se dešavalo da isti sud u jednom slučaju isti zakon smatra neustavnim, a u drugom slučaju ga primeni (što dovodi do pravne nesigurnosti).

Takođe, vlada mišljenje da u zemljama kontinentalnog prava redovni sudovi nisu dovoljno specijalizovani, niti imaju odgovarajući kadar, niti propisani postupak za vođenje ovakvih specijalizovanih sporova.

Postavlja se i pitanje uticaja politike na odluke sudova. Specijalizovani – ustavni sudovi sastavljeni su od uglednih pravnika koje biraju različiti organi, koji imaju različito pravničko iskustvo.

U sistemima decentralizovane kontrole ustavnosti daje se mogućnost pojedincima, bilo fizičkom ili pravnom licu, da postavi pitanje ustavnosti uvek kada smatra da mu je ugroženo pravo ili sloboda, u svakom redovnom sudskom postupku. Ono se ne postavlja kao glavno pitanje, ali se može postaviti za konretan slučaj i postupak. Pitanje ustavnosti je prethodno pitanje i rešava ga isti sud pred kojim je pokrenut postupak. Kada sud smatra da je neki zakon neustavan, neće ga primeniti za rešavanje konkretnog spora. Odluka suda ima dejstvo samo za taj slučaj – *inter partes*.

Ovaj vid kontrole ustavnosti može se sprovesti i kada nije izričito ustavom predviđen. Pojedini ustavi izričito zabranjuju ovakav vid kontrole ustavnosti.

Ovakav vid kontrole ustavnosti može se sprovesti u dva oblika: kontrolu obavlja najviši sud te zemlje (rešenje je bilo u primeni u Italiji), ili je predviđeno da kontrolu mogu obavljati svi sudovi (rešenje koje je prihvaćeno u SAD-u i nekim bivšim kolonijama Velike Britanije) .

Decentralizovana kontrola ustavnosti se opravdava sledećim razlozima:

Smatra se da je funkcija suda da tumači pravo, kako bi ga primenila na konkretan slučaj. Obaveza sudije je da u slučaju da dva pravna akta protivreče jedan drugom primeni onaj koji ima jaču pravnu snagu, pa je nesporno da će sudija primeniti u takvim slučajevima ustav, a ne zakon. Neustavni zakoni se neće primenjivati, biće ignorisani od strane sudije.

USTAVNO SUDSTVO – OSNOVNI POJMOVI

1. Pojam i nastanak

Ustavni sud kao samostalan i nezavistan organ u sistemu državne vlasti, kao „čuvar ustavnosti” prvi put se pojavio u Ustavu Austrije 1920. godine. Njegovo postojanje, položaj i nadležnosti predviđeni se Ustavom, dok se regulisanje pojedinih pitanja, kao što je postupak pred tim sudom, mogu izvršiti zakonom (što je i najčešći slučaj).

Polazni koncept stvaranja ustavnog sudstva je Kelzenova koncepcija ustavnog sudstva. „On je postavio ustavni sud kao nezavisni organ za kontrolu ustavnosti kome je položaj neposredno određen ustavom i koji je odvojen od sve tri vlasti.”¹ Međutim, pobedom fašizma, kao apsolutističke ideologije koja počiva na sili i nepoštovanju ljudskih sloboda i prava ustavni sud je ukinut 1934.

Posle Prvog svetskog rata ustavni sud kao posebna institucija u sistemu vlasti bio je konstituisan u Čehoslovačkoj i Španiji, ali je dolaskom fašističkog režima 1931. ukinut.

Nagli i ubrzani razvoj ustavno sudstvo doživljava posle II svetskog rata. Ustavni sudovi se uvode u velikom broju zemalja, a pre svega u zemljama u kojima je bilo žarište fašizma: Italija, Nemačka, Japan. Mnoge zemlje koje su stekle nezavisnost uvode ustavno sudstvo, kao garant svoje tek stečene ustavnosti i samostalnosti.

¹ Milosavljević, B., Popović, D. *Ustavno pravo*, Beograd, 2008, Službeni glasnik, str. 341.

Prva zemlja socijalističkog bloka koja je u svoj pravni sistem uvela ustavni sud bila je SFRJ, Ustavom 1963. godine.

Od položaja ustava u jednoj zemlji, od političkog stanja, zavisi i položaj ustavnog sudstva. Primer je Sijam, koji je 1949. godine predvideo ustanovu ustavnog sudstva, ali je veoma brzo, 1951. godine, posle državnog udara ukinut. Da bi ustavni sud zaista bio telo koje brani ustavnost i slobode i prava građana neophodno je da u društvu preovlađuje volja o tome. U apsolutističkim, diktatorskim režimima ustavni sudovi su višak, koji biva uklonjen.

U federalnim državama može postojati samo jedan savezni ustavni sud, ili može biti predviđeno da uz njega postoje i ustavni sudovi federalnih jedinica. U ovom drugom slučaju savezni ustavni sud kontroliše ustavnost saveznih zakona, kao i saglasnost ustava i zakona federalnih jedinica, dok ustavni sudovi federalnih jedinica kontrolišu saglasnost zakona federalnih jedinica sa njenim ustavom.

U unitarnim državama postoji samo jedan ustavni sud.

2. Izbor i sastav ustavnih sudova

Pitanje izbora i sastava sudija ustavnih sudova regulisano je ustavom. Rešenja mogu biti različita, ali se uvek vodi računa da sudije budu pravnici koji imaju ugled u svojoj profesiji, sa određenim životnim i radnim iskustvom (pored opštih uslova kao što su državljanstvo, poslovna sposobnost). Obavljanje funkcije sudije ustavnog suda nespojivo je sa obavljanjem još nekih funkcija ili poslova.

Izbor sudija može vršiti šef države, ali tako što trećinu bira parlament, drugu trećinu sudija imenuje šef države, a treći deo imenuje sudska vlast.

Druga mogućnost je da sudije imenuje parlament, na predlog šefa države.

Ustavni sud čini određeni broj sudija, (obično od devet do petnaest). Jedan od sudija obavlja funkciju predsednika suda, a biraju ga same sudije ili ga postavlja šef države.

U izboru sudija ustavnog suda dominira stranački (politički) interes, a da bi se taj nedostatak uklonio mandat sudija je duži od mandata parlamenta (sedam, deset ili više godine).

Ustav predviđa i uslove za prestanak mandata, kako bi se obezbedilo da sudije budu zaštićene od samovoljnog udaljenja sa dužnosti. Mandat sudiji može prestati njegovom voljom, u slučaju isteka mandata, ispunjenjem uslova za penziju (uslovi koje poznaju svi ustavi), u slučaju da sudija počinu krivično delo, preuzme obavljanje neke dužnosti ili funkcije, kao i kada nastupi trajna nesposobnost za obavljanje posla.

3. Nadležnost pred ustavnim sudom

Takozvana normativna kontrola koja podrazumeva kontrolu ustavnosti zakona i drugih propisa spada u osnovnu nadležnost ustavnih sudova. U nekim zemljama predviđa se i kontrola zakonitosti normativnih akata (samo u slučajevima predviđenim ustavom). U većini slučajeva ustavni sud vrši naknadnu kontrolu ustavnosti u apstraktnom ili konkretnom sporu o ustavnosti.

Pored ove osnovne nadležnosti ustavni sudovi najčešće imaju i druge nadležnosti:

- rešavanje sporova oko sukoba nadležnosti između federalnih organa i organa federalnih jedinica u federalnim državama, a u unitarnim rešavanje sporova kada se javi sukob nadležnosti između organa državne vlasti unitarne države
- u određenim slučajevima, kada je ustavom predviđeno, rešava sporove u vezi sa parlamentarnim i predsedničkim izborima
- odlučuje o delovanju političkih stranaka, njihovih akata, kao i o zabrani rada političkih stranaka
- odlučuje o tome da li je došlo do povrede ustava od strane šefa države
- odlučuje o ustavnim žalbama koje podnose fizička ili pravna lica kada smatraju da su im povređeni sloboda i prava pojedinačnim pravnim aktima
- ostale nadležnosti, kao na primer savetodavna funkcija koja se sastoji u davanju mišljenja o određenim ustavotvornim pitanjima, ili funkcija tumačenja ustava, kao i ocenjivanje saglasnosti međunarodnih ugovora sa ustavom, pre nego što se međunarodni ugovor ratifikuje.

4. Postupak pred ustavnim sudovima

Pred ustavnim sudom postupak mogu pokrenuti samo ovlašćeni predlagači. Veoma je bitno koliki je krug ovlašćenih predlagača koji mogu pokrenuti postupak za kontrolu ustavnosti. Ako je taj krug preuzak, onda se i kontrola ustavnosti može smanjiti na minimum slučajeva. Najčešće su to državni organi vlasti, sudovi, parlamentarna manjina, građani za konkretni akt, kao i sam organ koji vrši kontrolu ustavnosti *ex officio*.

Kada dođe do pokretanja postupka, odgovor se po pravilu traži od donosioca osporenog akta, a potom se ispituje da li postoji povreda ustava. Na kraju ustavni sud daje svoju ocenu o tome da li je akt ustavan ili ne.

5. Dejstvo odluka ustavnih sudova

Odluka ustavnog suda deluje prema svima, *erga omnes* (osim slučajeva kada je odluka doneta povodom ustavne žalbe, kada odluka deluje *inter partes*, odnosno samo za taj konkretan slučaj, kada su pojedinačnim aktom povređena sloboda i prava građana). Ona je konačna i izvršna, protiv nje nema pravnog leka.

Iz pravnog prometa, na ovaj način, može se izbaciti ceo zakon, ili samo njegov deo čija se kontrola tražila. U slučaju kada zakon i bez dela koji je izbačen kao neustavan predstavlja smisaonu celinu, može se dalje primenjivati. U slučajevima kada je to nemoguće, ili kada je čitav zakon neustavan, onda se ceo zakon uklanja iz pravnog sistema.

Odluke ustavnog suda objavljuju se u službenom glasilu.

Obzirom da odluke ustavnog suda veoma često diraju u interese parlamentarne većine i vlade, dešava se da odluke ostanu neizvršene.

ORGANI KOJI VRŠE KONTROLU USTAVNOSTI

U velikom broju zemalja kontrolu ustavnosti ne vrši specijalizovani sud. Taj odgovorni posao poveren je najčešće vrhovnim sudovima, kao redovnim sudovima. Svakako je praksa američke sudske kontrole ustavnosti uticala na čitav niz zemalja koje su prihvatile ovakav način zaštite ustavnosti i sloboda i prava građana. Neposredan uticaj američkog sistema ogleda se na rešenja koja su primenjena u Indiji i Japanu, kao i u velikom broju srednoameričkih i latinoameričkih zemalja.

Uvek kada govorimo o kontroli ustavnosti moramo imati pregled političke situacije u datoj zemlji, čiji je krajnji cilj zaštita vladajućeg poretka.

1. Sudska kontrola ustavnosti u SAD

SAD su kolevka sudske kontrole ustavnosti. Pobedom buržoaske revolucije i konstituisanjem moderne države, ustavnost kao pravni i politički princip dobija na značaju i normativno se garantuje. U ovakvom sistemu kontrola ustavnosti sprovodi se povodom rešavanja pojedinačnih slučajeva, u konkretnom sudskom sporu. Ocena ustavnosti predstavlja prethodno pitanje koje se mora rešiti i od njega zavisi dalje rešavanje konkretnog spora. U konkretnom slučaju sud mora naći odgovarajuću pravnu normu na osnovu koje će rešiti slučaj. U slučaju da stranka prigovori, a sud proceni da je zakon koji treba primeniti neustavan, neće ga ni primeniti na dati slučaj. Tada će sud direktno primeniti ustavnu normu, ili slučaj rešiti na osnovu precedenta.

Odluke suda o neustavnosti odnose se samo na konkretan sudski slučaj i deluju samo na stranke u sporu. Za druge slučajeve zakon ostaje na snazi, i primenjuje se od strane svih sudova, pa i od strane suda koji je utvrdio neustavnost (za konkretan slučaj).

Kontrolu ustavnosti vrše svi sudovi, jer je ona shvaćena kao deo redovne sudske funkcije. U SAD, kao federalnoj državi, federalizam se odražava i na organizaciju pravosuđa, tako da su ustanovljena dva paralelna sistema sudstva: federalni (savezni) sudovi i sudovi federalnih jedinica. Federalni sistem sudova obezbeđuje trostepenost, tako da postoje: federalni oblasni sudovi, apelacioni sudovi i Vrhovni sud. Kao specijalizovani sudovi na nivou saveznog sudstva postoje još i Patentni, Carinski i Vojni sud. Države imaju svoje sudove koji takođe obezbeđuju trostepenost suđenja.

Potreba sudske kontrole ustavnosti se najčešće objašnjava principom ustavnosti i zakonitosti, koja podrazumeva hijerarhiju pravnih akata i samim tim superiornost ustava nad zakonom, kao i samom prirodom sudske funkcije čiji je osnovni zadatak ocena ustavnosti zakona. Potreba za sudskom kontrolom ustavnosti pravda se i složenošću društva, pre svega federativnim uređenjem, kao i principom podele vlasti i primenom *common law-a*.

Osnove na kojima se temelji američko ustavno sudstvo je presuda Vrhovnog suda iz 1803. godine u sporu *Marbury v. Madison*. Predsednik Vrhovnog suda Džon Maršal je u obrazloženju presude izneo osnove sudske kontrole ustavnosti.

Dugo vremena Vrhovni sud SAD se ograničavao samo na kontrolu federalnih zakona, a tek kasnije prešao je i na kontrolu ustavnosti država članica koje su pružale otpor. Postavilo se i pitanje kontrole ustavnosti međunarodnih ugovora, tj. kontrole ustavnosti međunarodnih ugovora u odnosu na savezne zakone. Prihvaćeno je stanovište da ustavnoj kontroli podležu i ovi ugovori.

Osnovna karakteristika američkog sistema kontrole ustavnosti vidi se u tome što se kontrola vrši za konkretan slučaj, na inicijativu stranke čiji je interes povređen. Pravilo je da se spor može pokrenuti samo ako se radi o konkretnom, a ne apstraktnom sporu, a tužilac mora tačno navesti ustavnu normu u odnosu na koju je propis neustavan. Vrhovni sud ne može biti prvostepeni sud pred kojim se vrši kontrola ustavnosti.

Odluka o ustavnosti ima dejstvo u konkretnom sporu. Ta odluka ne obavezuje druge sudove, pa ni donosioca, da u drugom sličnom slučaju na isti način reši spor. Pravni efekat odluke je retroaktivan i sve što je učinjeno može se na zahtev stranke poništiti. Odluka o neustavnosti ne važi za čitav zakon, već samo za pojedine odredbe (princip samoograničenja).

Kao mana ovog sistema iznosi se činjenica da on omogućava da se donose različite odluke o ustavnosti jednog istog zakona i njegovu različitu primenu u raznim slučajevima. Međutim, nikako se ne sme zaboraviti da

sudske odluke u ovom sistemu postaju precedent – izvor prava, i na taj način opštevažeće.

Kontrola ustavnosti u SAD ima i svojih pristalica i kritičara koji su u različitim periodima bili glasniji, uticajniji u zavisnosti od političke dimenzije. Međutim, nikako se ne može osporiti značaj sudske kontrole ustavnosti koja je omogućila američkom Ustavu da opstane kroz vreme, omogućavajući na taj način da se prilagodi zahtevu vremena.

2. Kontrola ustavnosti u Švajcarskoj

Švajcarska ima jedan poseban oblik ustavne kontrole. Ona je do današnjeg dana zadržala specifičan oblik ustavne kontrole koji ima sličnosti sa američkim sistemom, ali i bitnih razlika tako da predstavlja sistem za sebe.

Parlamentarna ustavna kontrola u Švajcarskoj datira iz vremena stvaranja Švajcarske države, posle Napoleonovih ratova, 1848. godine. Skupština koja je tada formirana kao dvodomno telo, imala je za „zadatak“ da bude vrhovni organ vlasti, ali i čuvar ustavnosti. Osnivanjem Švajcarske kao savezne države nadležnost parlamenta je smanjena, ali i dalje u njenoj nadležnosti ostaje:

- preventivna kontrola kantonskih ustava kao članica Saveza.;
- rešavanje sporova u slučajevima sukoba nadležnosti drugih saveznih organa vlasti;
- odlučuje o predlozima u pogledu revizije ustava i o „narodnoj želji“, koja predstavlja narodnu inicijativu za promenu kantonskog zakona.

Pored zakonodavnog tela u Švajcarskoj ustavnu kontrolu vrši i Savezni sud. Kao jedinstveni sud opšte nadležnosti u svom sastavu ima specijalno odeljenje koje se sastoji od 26 do 28 sudija i 11 do 13 zamenika. Njih biraju oba doma Savezne skupštine. Mandat traje 6 godina, ali mogu biti ponovo birani. Predsednik i zamenik Saveznog suda biraju se na period od 2 godine od strane Savezne skupštine.

Savezni sud ima sledeću nadležnost u kontroli ustavnosti:

- rešava sporove koji nastanu između saveznih vlasti i kantonskih vlasti;
- rešava sporove koji nastanu između kantona (u slučajevima kada su sporovi iz oblasti javnog prava);
- rešava po žalbama koje su podneli građani zbog povrede ustavnih prava koja su povređena kantonalnim aktom.

Osim Saveznog suda, sudske kontrolu ustavnosti vrše i kantonski sudovi, ali samo kada je kantonskim aktima povređen kantonski ustav.

Odluke Saveznog suda deluju *erga omnes* kada se radi o kontroli ustavnosti, ali kada se radi o kontroli ustavnosti odluka kantonskih sudova odluke Saveznog suda deluju samo na taj slučaj.

Sistem kontrole koji je razvila Švajcarska zaista predstavlja jedan specifičan način kontrole ustavnosti koji funkcioniše veoma dugo i efikasno.

3. Kontrola ustavnosti u Francuskoj

U Francuskoj kontrolu ustavnosti vrši Ustavni savet, kao specijalni organ, koji nije ni pravosudni ni sudski. Ovaj vid kontrole ustavnosti nastao je zbog specifičnih prilika u Francuskoj, pre svega zbog velikog nepoverenja prema sudovima koji su dugo vremena bili zaštitnici prethodnog režima. Funkcija Ustavnog saveta je da postoji kao nezavisno telo čija je uloga da bude čuvar ustava, i rešava sporove koji nastanu između zakonodavne i izvršne vlasti.

Ustavni savet je političko telo, ali ima i funkciju pravosudnog organa, kao specifičnog tela. Savet čini devet članova, čiji mandat traje devet godina. Ustav predviđa da se svake tri godine menja trećina članova Ustavnog saveta. Članove bira predsednik Republike, predsednik parlamenta i predsednik senata, i to svako jednak broj članova.

Drugi osnov za izbor članova je funkcija koju su ranije obavljali, tačnije, u sastav Ustavnog saveta ulaze svi bivši predsednici Republike. Oni tu funkciju obavljaju doživotno. To im daje mogućnost da i posle prestanka funkcije predsednika Republike utiču na politički i pravni život zemlje.

Predsednika Ustavnog saveta imenuje predsednik Republike.

Uredba br. 58-1067 predviđa koje su funkcije nespojive s funkcijom člana Ustavnog saveta. Ona predviđa da član Ustavnog saveta ne može istovremeno biti član Vlade ili Parlamenta, ili član ekonomskog ili socijalnog saveta. U toku trajanja mandata članovi Ustavnog saveta ne mogu obavljati nikakve javne funkcije.

Uredba takođe uređuje pitanje naknade članovima Saveta dok im traje mandat.

Ustav Francuske određuje dužinu trajanja mandata članova, koji je ograničen na devet godina, i ne može se obnoviti. Međutim funkcija člana Saveta može prestati i pre isteka mandata i to:

- iz željenih razloga (kada član dobrovoljno podnese ostavku)
- iz neželjenih razloga, i tada član Saveta daje ostavku po službenoj dužnosti. Ovu ostavku odobrava Savet. Ona se podnosi kao sankcija za određeno ponašanje ili delatnost člana, kao i ukoliko bude prihvaćena neka funkcija koja nije spojiva sa funkcijom člana Ustavnog saveta.

Ustavni savet ne pripada sudskom sistemu, on ima specifičan položaj. Formiran je kao samostalan, nezavisan organ čiji je osnovni cilj kontrola ustavnosti.

Poslovi koje obavlja mogli bi se klasifikovati u tri grupe:

- kontrola ustavnosti akata koje donosi parlament;
- rešavanje sporova vezanih za izbor poslanika i senatora, kao i kontrola pravilnosti izbora predsednika Republike, kao i kontrola pravilnosti sprovođenja referenduma;
- intervencije u posebnim slučajevima koji su predviđeni Ustavom.

USTAVNI SUDOVI U POJEDINIM ZEMLJAMA

1. Ustavni sud u Austriji

Prvi Ustavni sud Austrije konstituisan je Ustavom 1920. godine, neposredno posle Prvog svetskog rata. Razlozi za nastanak Ustavnog suda su pre svega u političkoj sferi. Raspadom Austro-Ugarske monarhije uvodi se republikanski oblik vladavine, koji je želeo da ograniči vlast i moć administracije. U Ustavnom sudu je novi vladajući sloj (kapitalisti) video mogućnost takvog ograničenja. Njemu je poverena kontrola ustavnosti zakona, (čime se ograničava zakonodavna i upravna vlast), kao i rešavanje sporova između Saveza i zemalja (što je imalo za cilj „očuvanje dualističke konstrukcije državnog uređenja Saveza i zemalja u republici kao jedinstvenoj celini”).²

Republikanski oblik vladavine je predviđao prava i slobode građana, što predstavlja novinu u odnosu na prethodni režim. Ali, ta prava i slobode nisu smele da ostanu mrtvo slovo na papiru, već je bilo neophodno obezbediti mehanizam njihove zaštite. Da li su pojedinačna prava i slobode povređene zakonom ne može se utvrditi u trenutku donošenja zakona. Tek njegovom primenom pojedinac može utvrditi da su mu individualna prava povređena, i tražiti sudsku zaštitu, podnošenjem tužbe. Na taj način ustavni sud postaje garant ustavnih sloboda i prava građana.

Dolaskom Hitlera na vlast, i prodorom fašizma Ustavni sud postaje „bespotreban”. Uvođenjem diktature, čija vlast se bazira na oružju, sili, totalitarnom režimu, Ustavni sud nije više mogao da funkcioniše, da bi 1934. godine bio ukinut.

Tek 1945. godine, posle pada Hitlerovog režima i dobijanja samostalnosti, ponovo je uspostavljen Ustavni sud, sa nadležnostima koje su skoro identične kao pre ukidanja 1934. godine.

² Kulić, D., *Ustavno sudstvo u svetu*, Beograd–Zaječar, 1982, Zaječar, str. 84.

U nadležnost Ustavnog suda spada:

- kontrola ustavnosti svih Saveznih i zemaljskih zakona i podzakonskih akata;
- kontrola ustavnosti presuda koje je doneo sud prvog i poslednjeg stepena, ili kontrola ustavnosti drugostepene presude;
- odlučivanje po žalbama na nepravilan izbor predsednika Republike, saveznog i nacionalnog veća, zemaljskih skupština;
- kontrola izbora i poništavanje mandata;
- kontrola ustavnosti kada je povređen interes Saveza koji se ogleda u privrednom, kulturnom, političkom ili drugom značenju.

Inicijativu za pokretanje postupka kontrole ustavnosti imaju:

- Savezna i zemaljska vlada za pokretanje spora za vršenje apstraktno-neposredne kontrole ustavnosti akata organa uprave;
- Redovni sudovi, i to samo u okviru akcesorne kontrole po konkretnim slučajevima, kada je redovan sud dužan da zastane sa odlučivanjem, do donošenja odluke Ustavnog suda;
- Vrhovni sud ili Upravni sud, ali samo na osnovu odluke plenarne sednice suda;
- Fizička i pravna lica, u zaštiti svojih ustavnih prava, koja su povređena donošenjem pojedinačnog upravnog akta.

Ustavni sud Austrije sastoji se od predsednika, potpredsednika, 12 članova i 6 zamenika.

Predsednika, potpredsednika i 6 članova, i 3 zamenika imenuje predsednik savezne države, na predlog savezne vlade. Ostalih 6 članova i 3 zamenika imenuje savezni predsednik na osnovu 3 predloga, od kojih za 3 člana i jednog zamenika daje Bundestag.

Da bi neki bio izabran za sudiju Ustavnog suda, kao poseban uslov traži se da kandidat ima završene pravno-političke studije, 10 godina rada na odgovarajućim poslovima pravnika. Lice koje bude imenovano za sudiju Ustavnog suda ne može obavljati druge državne poslove.

2. Ustavni sud Italije

U Italiji Ustavni sud je predviđen tek posle II svetskog rata, Ustavom iz 1947. godine. Međutim zbog specifične procedure izbora sudija, sud je svoj rad otpočeo tek osam godina kasnije.

Slomom fašizma, kao jednog totalitarnog režima, i uvođenjem parlamentarizma, javila se i potreba za stvaranjem jednog nezavisnog, autoritativnog suda koji će se baviti kontrolom ustavnosti.

Ustavni sud Italije je jedinstven za celu zemlju. Odluke donosi kao kolegijalno telo, a čine ga petnaest sudija koji se biraju na dvanaest godina. Po isteku mandata sudije se ne mogu ponovo birati.

Sudije Ustavnog suda biraju odnosno imenuju na sledeći način: po pet članova bira parlament, na zajedničkoj sednici, pet članova imenuje predsednik Republike po svojoj inicijativi i pet članova se bira iz redova sudstva.

Dok obavljaju dužnost sudije ne mogu se primati niti zadržati druga zvanja, niti dužnosti javnog ili privatnog karaktera, niti se mogu baviti profesionalnim poslovima, niti se mogu baviti bilo kojim drugim poslom koji donosi dobit. Takođe, ne mogu obavljati posao univerzitetskog profesora ili aktivnog javnog službenika.

Ustavni zakon predviđa da se određeni broj sudija menja po isteku dve godine, i to putem žreba dvoje sudija koje je imenovao predsednik Republike, dvoje sudija koji su izabrani iz redova sudstva.

Izbor sudija vrši se između aktivnih sudija (ili penzionisanih), profesora prava i advokata sa najmanje 20 godina prakse. U Italiji je služba sudije Ustavnog suda shvaćena kao posebna čast.

Ustavni zakon reguliše prinadležnosti sudija, koji imaju poseban položaj.

Služba sudije Ustavnog suda može prestati osim zbog proteka mandata;

- a) zbog poslovne i fizičke nesposobnosti;
- b) zbog teških grešaka pri vršenju dužnosti;
- c) ako sudija nije vršio svoju dužnost duže od šest meseci, a nije opravdao odsustvo;
- d) na zahtev sudije da bude razrešen.

Za svoj rad sudije ne podnose izveštaje bilo kome, ne mogu biti krivično gonjeni, niti lišeni slobode. Protiv sudija ne može biti naložen lični pretres, niti pretres njihovog stana, ako to nije prethodno odobrio Ustavni sud. Izuzetak je slučaj ako se sudija Ustavnog suda zatekne u trenutku vršenja krivičnog dela.

Ustavni sud Italije pored stalnih sudija (kojih ima 15) ima 16 vanrednih sudija, koji su pomoćne sudije Ustavnog suda. Oni učestvuju samo povremeno i to samo u Ustavu određenim slučajevima – kao što je suđenje predsedniku Republike ili ministru. Tada je veće sačinjeno od najmanje 21 člana od kojih većinu čine vanredne sudije.

Vanredne sudije se biraju iz naroda žrebom sa liste građana koju parlament sastavlja svake dvanaeste godine. Vanredne sudije imaju isti status u Ustavnom sudu kao i redovne sudije (osim imuniteta).

Ustavni sud je nadležan da:

- a) vrši kontrolu ustavnosti zakona i drugih akata sa zakonskom snagom donetih od strane države ili regiona;
- b) donosi presude u sporovima po optužbama koje su podignute protiv predsednika Republike, predsednika ministarskog saveta i ministara;

- c) ustanovljava nadležnost u sporovima između pojedinih regiona i država;
 - d) donosi presude u sporovima koji su nastali iz sukoba nadležnosti između države i regiona.
- Presude Ustavnog suda su konačne i izvršne.

3. Ustavni sud Savezne Republike Nemačke

Savezni ustavni sud Savezne Republike Nemačke je u sudskom sistemu ove zemlje samostalni sud čije postojanje je regulisano Ustavom i Zakonom o Saveznom ustavnom sudu.

Organizacija Saveznog ustavnog suda Savezne Republike Nemačke je specifična u odnosu na ostale ustavne sudove koji se sreću u drugim zemljama. Ovaj sud ima dva veća, koja imaju tačno utvrđenu nadležnost. Sudije se biraju za svako veće posebno i ne mogu prelaziti iz jednog veća u drugo.

Danas svako veće u svom sastavu ima 8 sudija.

Zakon o Saveznom ustavnom sudu reguliše uslove za izbor sudija. Opšti uslovi predviđaju najmanje 40 godina života, a posebni se tiču stručnosti i sposobnosti za obavljanje sudijske funkcije, kao i zabrane obavljanja drugih javnih i privatnih delatnosti.

Polovinu sudija Ustavnog suda bira Bundestag i to preko odbora (komisije). Da bi kandidat bio izabran potrebna je dvotrećinska većina, što znači da svako mora da dobije po devet glasova. Veoma često dovodi do odugovlačenja izbornog postupka.

Sudije se biraju na neodređeno vreme, i to ranije 3 meseca pre isteka službene dužnosti onog sudije na čije se mesto biraju.

Od osam sudija koliko se bira u svakom od veća, po tri se bira iz kruga saveznih vrhovnih sudija, dok se ostalih pet biraju na 8 godina, poznati pod nazivom „vremenske sudije”.

Nadležnost Saveznog ustavnog suda mogla bi se podeliti u 5 osnovnih grupa i to:

- I Kod ustavnih sporova u užem smislu
- II Nadležnost suda u postupku kontrole akata
- III Nadležnost kod podizanja ustavne žalbe
- IV Nadležnost u donošenju odluka o raspuštanju partija i utvrđivanju po vrede osnovnih prava
- V Nadležnost Saveznog ustavnog suda u posebnom postupku³

³ Kulić, D., *Ustavno sudstvo u svetu*, Beograd – Zaječar, 1982, Zaječar, str. 124.

ZAKLJUČAK

Kontrola ustavnosti nastala je davne 1807. godine, ali do današnjeg dana njen značaj nije smanjen. Naprotiv, razvojem demokratije i stavljanjem ljudskih sloboda i prava u prvi plan javlja se potreba za jačanjem ovih organa, bez obzira da li funkciju kontrole ustavnosti vrše posebni, specijalizovani ustavni sudovi, ili to obavljaju redovni sudovi u okviru svoje nadležnosti, ili su to neki drugi samostalni organi.

U istom društvu, ali u različitim vremenskim periodima značaj i položaj organa koji vrše kontrolu ustavnosti je različit. Nesumnjivo je da politička situacija diktira uslove koji omogućavaju razvoj ove funkcije.

U apsolutističkim, diktatorskim režimima, kao što je bio fašistički, kontrola ustavnosti bila je „višak”, smetnja, jer se režim zasnivao na sili i samovolji.

I u zemljama gde se pitanje kontrole ustavnosti dugo nije postavljalo, u sistemima gde je jedinstvo vlasti bilo osnova sistema, a ljudska i manjinska prava nisu postojala, danas je kontrola ustavnosti nešto što se ne može obići, obzirom da je došlo do demokratizacije tih država.

IMPORTANCE OF THE CONTROL OF CONSTITUTIONALITY

Nada Kovačević

Summary

The article deals with the ways of protection and control of constitutionality. In the contemporary and historically different legal systems the way of protection differs, but it is beyond any doubt that the way of constitutionality control will be founded. No matter whether the control of constitutionality is vested in courts (specialized or regular) or any other authority, there is one goal: to prevent the autocracy of state authorities, to protect human rights and freedoms.

Keywords: Constitution, control of constitutionality, courts, constitutional courts, other authorities for the protection of constitutionality, human rights and freedoms.

Александар Б. Бурић
доктор правних наука

ПОРЕСКА УТАЈА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ БиХ*

САЖЕТАК: Пореска утаја је кривично дело бланкетног карактера. То подразумева да постоје законски акти којима се употпуњава диспозиција овог кривичног дела и којима је регулисано плаћање пореских обавеза, својство пореског обвезника, права и обавезе пореских обвезника, врсте и надлежности појединих порескопрекршајних органа. Објект заштите је порески систем државе. Као учинилац овог кривичног дела појављује се свако физичко или правно лице које има својство пореског обвезника. Кривичноправна радња пореске утаје може бити извршена чињењем или нечињењем. Да би постојало ово кривично дело неопходно је да се оствари посебна материјалноправна претпоставка – објективни услов инкриминације. Ово кривично дело има и своје квалификаторне околности, а то је висина обавезе чије се плаћање избегава које је обухваћено садржајем кривице учиниоца.

Основно обележје пореске утаје је незаконито деловање, односно директно кршење законских одредби које је подложно прописаним санкцијама и на темељу којег је порески обвезник „забринут” због могућности откривања. Пореска кривична дела, посебно пореска утаја (енглески – tax evasion, француски – fraude fiscale, немачки – steuerbetrug) представљају изузетно социјално-опасна понашања појединаца и група, односно правних лица којима се кршењем прописа непосредно или посредно угрожавају финансијски интереси целе друштвене заједнице

* Рад примљен: 20. 10. 2010.

и то првенствено кроз наношење великих штета целокупном државном финансијском систему.

Кључне речи: пореска утаја, порез, порески систем, пореска давања, доприноси, пореско законодавство, кривични закон

1. Појам

Пореска утаја није новијег датума. Она је стара колико и држава, али је у наше време често у средишту пажње многих медија, у целом свету. Спектакуларни су проблеми славних личности који се ради утаје пореза, прецизније речено избегавања плаћања пореза, од матичне државе морају скривати по разним и далеким земљама. Али утајом се не баве само славни и богати, већ она постаје врло раширен феномен који се распростире на готово све слојеве у друштву. Постоје разни начини модалитета утаје пореза. На пример, двоструко вођење пословних књига – једне књиге се показују пореским органима, а у другима се бележи стварни промет; или рад на црно, који се плаћа готовином а чији се износи не уносе у пореску пријаву.

Утаја пореза у свим земљама односи поприлично велики удео друштвеног производа. У приступу пореској утаји и пореском избегавању држава има велики и тешки задатак одлучити између виших пореских прихода и социјалног мира који осигурава тзв. сива економија.¹

Главна опасност која прети Босни и Херцеговини, поред трговине људима и опојних дрога, је привредни криминал. Привредни криминал је посебно био актуелан захваљујући нејединственом економском простору, који је трајао све до почетка 2006. године, тј. до увођења ПДВ-а, подељеној надлежности босанско-херцеговачких органа за спровођење закона, те распрострањеном кривичном делу преваре у вези са личним документима. Главни механизам за раширену утају јавних прихода представљала су фиктивна предузећа (тзв. фантомска предузећа), која је било релативно једноставно регистровати. Босна и Херцеговина је постала атрактивно подручје кроз које се обавља илегални промет у региону. Недавни напори органа БиХ у области пореза и регистрације предузећа усмерени ка унапређењу унутрашње повезаности и јединствености пореског система и регистрације предузећа, донели су позитивне резултате.

Проблем пореске утаје је и данас јако актуелан у БиХ. Ради лакшег праћења даљег излагања о овоме феномену кратко ћемо се осврнути на

¹ Марина Кеснер-Шкроб: *Избегавање и утаја пореза*, Финансијска пракса, 1995, стр. 267–268.

порески систем који је тренутно успостављен на подручју Босне и Херцеговине. У надлежности државе БиХ су индиректни порези, и то порез на додатну вредност (ПДВ), царина, акциза као посебан порез, порез на промет и путарина који су регулисани посебним законима и представљају приходе државе, и уплаћују се на јединствени рачун Управе за индиректно опорезивање. БиХ трансферише – расподељује приходе на ентитете и Брчко Дистрикт БиХ. Са увођењем пореза на додатну вредност од 01.01.2006. године престала је примена тзв. пореза на промет производа и услуга, односно дошло је до његовог укидања јер је ПДВ заменио порез на промет производа и услуга. У надлежности ентитета (ФБиХ и РС) и Брчко Дистрикта БиХ остали су тзв. директни порези односно порез на доходак који је у принципу сублимирао скоро све директне порезе. Иако постоје службе које се баве убирањем ових пореза, Управа за индиректно опорезивање која је надлежна за прикупљање ПДВ-а и Пореске управе ентитета ФБиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта, јако тешко се излази на крај са потенцијалним утајивачима пореза због техничких и кадровских потешкоћа. Такође, треба нагласити да се БиХ налази у процесу транзиције што говоре и ове реформе пореског система, а то је често погодно тло за привредни криминал, корупцију, утају пореза уз истовремено појављивање нових облика кривичних дела из области пореза.

Дефинишући појам пореске утаје, нужно је претходно упозорити на могућност термилошке конфузије, често истицане у пореској литератури. Узрок томе лежи делом у лингвистици, односно употреби пореске утаје (пореске евазије), избегавања пореза, умањивања пореза и пореског планирања као синонима, али и крхкости међусобних граница с обзиром на то да сви наведени појмови у резултату имају исти циљ – смањење пореске обавезе, односно повећавање или барем задржавање постојеће економске снаге пореског обвезника.

Темељна разлика између наведених појмова лежи управо у законитости деловања пореског обвезника. Тако, с једне стране остаје појам пореске евазије, тј. утаје. Њено је основно обележје незаконито деловање, директно кршење законских одредби. У том ће се смислу даље у раду и користити појам пореске утаје. С друге стране, појам избегавања пореза може имати више значења која често зависе од контекста. У најширем смислу, избегавање плаћања пореза означава свако деловање пореског обвезника усмерено ка умањивању или избегавању пореске обавезе, али то деловање остаје у законском оквиру или боље речено на његовој ивици – неприхватљиво смањење пореске обавезе коју је пореско законодавство намеравало обухватити, али из неких разлога није односно таква

интерпретација законских одредаба која омогућује пореске погодности које законодавац није предвидео и које су супротне интенцијама законодавца. За додатну илустрацију пореске утаје и избегавања плаћања пореза може нам послужити и изјава непознатог аутора који наводи да је *разлика између избегавања плаћања пореза и пореске утаје у дебљини затворског зида*. Тиме је вероватно настојао истакнути незакониту срж пореске утаје насупрот законској ивици избегавања плаћања пореза, али без превелике моралне разлике.²

2. Кривичноправни аспект

Кривично дело пореска утаја из члана 210. Кривичног закона БиХ (КЗБиХ) се налази у глави XVIII, те спада у групу *Кривичних дела против привреде и јединства тржишта и кривична дела из области царина*. У КЗ Федерације БиХ пореска утаја (члан 273) је смештена у главу XXIII и спада у групу *Кривичних дела из области пореза*. У КЗ Републике Српске (члан 287) ово кривично дело носи назив „Утаја пореза и доприноса” (члан 287) и смештено је у главу XXIV у групу *Кривичних дела против привреде или платног промета*. У Кривичном закону Брчко Дистрикта пореска утаја (члан 267) се налази у глави XXIII и спада у групу *Кривичних дела из области пореза*.

Објект кривичноправне заштите код пореске утаје је порески систем у БиХ којим су обухваћена давања везана за плаћање пореза и доприноса социјалног осигурања која држави служе за подмирење њених расхода. Тиме је, пре свега, обухваћена заштита давања која представљају порез или допринос социјалног осигурања у смислу њиховог законитог разреза и несметане наплате. Под порезом се подразумева део прихода или имовине који држава на основу власти одузима од физичких или правних лица за подмирење својих расхода, с тим да физичком или правном лицу не врши неку директну противчинидбу. Основне карактеристике пореза су да га разрезају државни органи, да не представља добровољно већ принудно давање и да за то порески обвезник не добија икакву непосредну противчинидбу од државе.³

² Шимовић, Ј., Рогоћ-Лугарић, Т., Циндори, С.: *Утаја пореза у Републици Хрватској*, Изворни научни рад 25. листопад 2007.

³ Томић, З.: *Кривично право – посебни део*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2007, стр. 223.

3. Посебни елементи (биће) кривичног дела

Законски појам у КЗБиХ, КЗФБиХ и КЗ БД – Пореска утаја
(члан 210. КЗ БиХ, члан 273. КЗ ФБиХ и члан 267. КЗ БД, с тим да у КЗ ФБиХ и КЗ БД у ставу првом садржи навод „Ко за себе или другога...”)

(1) Ко избегне плаћање давања прописаних пореским законодавством Босне и Херцеговине или доприноса социјалног осигурања, не дајући захтеване податке или дајући лажне податке о својим стеченим опорезивим приходима или о другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање износа оваквих обавеза, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази износ од 10.000 КМ, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године.

(2) Ко учини кривично дело из става 1. овога члана, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 50.000 КМ, казниће се казном затвора од једне до десет година.

(3) Ко учини кривично дело из става 1. овог члана, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 200.000 КМ, казниће се казном затвора најмање три године.

Законски појам у КЗ РС – Утаја пореза и доприноса (члан 287. КЗ РС)

(1) Ко избегне плаћање пореза прописаних пореским законодавством Републике Српске или доприноса здравственог или пензијског осигурања прописаних у Републици Српској не дајући тражене податке или дајући лажне податке о свом стеченом опорезивом приходу или о другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање оваквих обавеза, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 10.000 КМ, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године.

(2) Ко почини кривично дело из става 1. овог члана, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 50.000 КМ, казниће се казном затвора од једне до десет година.

(3) Ко почини кривично дело из става 1. овог члана, а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 150.000 КМ, казниће се казном затвора од три до петнаест година.

Из наведених законских инкриминација се види да се ради о избегавању потпуног или делимичног плаћања пореских давања, доприноса социјалног осигурања. Ово кривично дело има одређене елементе и

кривичног дела преваре (начин радње избегавања је и свесно довођење другога у заблуду) и кривичног дела утаје. Кривично дело је бланкетног карактера, садржи бланкетну диспозицију која упућује на примену других прописа. Објект кривичноправне заштите су обавезе, давања везана за плаћање пореза и доприноса социјалног осигурања. Кривичноправна радња дела је избегавање плаћања пореских давања, односно доприноса.⁴

Начин извршења радње је одређен алтернативно и то: (1) избегавање плаћања пореских давања и доприноса социјалног осигурања недавањем захтеваних података; и (2) избегавање плаћања пореских давања и доприноса социјалног осигурања давањем лажних података. Код оба начина радње извршења потребно је да се ради о подацима о законито стеченим опорезивим приходима или о другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање износа пореских обавеза, односно износа доприноса.

Код првог начина радње извршења ради се о нечињењу. Учиниолац не даје одређене податке о својим приходима или податке о другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање износа пореских обавеза и износе доприноса. Да би се радило о овом облику радње извршења потребно је да је одговарајућим законским и другим прописима предвиђена обавеза пријављивања наведених чињеница. У овом случају се пореска пријава не подноси и поред прописане законске обавезе подношења или се у пореској пријави или другом одговарајућем акту не уносе одређени тражени, захтевани подаци одлучни за утврђивање износа пореских давања, односно износа обавезе плаћања доприноса.

Код другог начина радње извршења учинилац формално подноси пореску пријаву или други сличан акт надлежном органу али у њој не наводи истините податке, већ лажне податке на основу којих ће бити ослобођен плаћања пореских обавеза или доприноса у целини или делимично. Давање лажних података пре свега односи се на добит пореског обвезника (добит се приказује мањом, односно расходи већим од стварних) или на приходе који подлежу обавези опорезивања, али лажни подаци се могу односити и на друге чињенице које су у одређеном случају с обзиром на одређену врсту пореза или доприноса, релевантне за исправно одређивање висине пореске обавезе (на пример, број запослених за које треба платити допринос, број чланова породице који живе заједно, школовање деце, запосленост брачног друга, време од када настаје обавеза), с тим да давање лажних података пореским органима о чињеницама које немају утицаја на утврђивање и разрез одређеног пореза или

⁴ Коментар КЗ ФБиХ.

доприноса неће представљати кривично дело. Лажни подаци треба да су дати, предочени, надлежном органу за разрез пореза односно доприноса, при чему је ирелевантан начин давања лажних података, иако ће се најчешће радити о подношењу писмене пореске пријаве и писмених извештаја, али се дело може извршити и давањем усмених изјава на записник и слично или стављањем на увид књиговодствене и сличне документације. Евентуално давање лажних података о чињеницама које су небитне за утврђивање пореске обавезе од стране пореског обвезника неће представљати ово кривично дело. У погледу времена извршења радње односно давања лажних података сматра се да је радња свршена у тренутку самог давања лажних података надлежном пореском органу, тј. кад су подаци стигли у писменом облику у орган односно кад су подаци усмено дати, при чему, евентуално накнадно подношење пореске пријаве с тачним истинитим подацима, након што су већ дати лажни подаци не утиче на постојање кривичне одговорности учиниоца. Кривично дело је свршено кад је избегнуто плаћање пореских давања односно доприноса социјалног осигурања (законодавац користи израз „ко избегне”, а не „ко избегава”).⁵

4. Објективни услов инкриминације и квалификаторне околности

Постоји још један битан услов за постојање овог кривичног дела, а то је да износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 10.000 КМ. Ради се о материјалноправној претпоставци кажњивости, односно објективном услову инкриминације. У питању је износ обавезе плаћања пореза, односно доприноса која би постојала за учиниоца да подаци нису лажни, односно да су пријављени подаци истинити и захтевани. С обзиром да објективни услов инкриминације, као елемент законског бића кривичног дела, није део кривичноправне радње кривичног дела, нити представља последицу кривичног дела у кривичноправном смислу, не мора бити обухваћен свешћу учиниоца. Оно што посебно треба истаћи је чињеница да износ избегнутих обавеза, давања прелази 10.000 КМ у свакој календарској години (што подразумева период од 1. јануара – 31. децембра).

Сада с разлогом можемо поставити теоретско и практично питање – Да ли законодавац предвиђа у једној календарској години по врсти пореза или пореза кумулативно, тј. да ли се две врсте пореза у овом случају збрајају или нема збрајања него се мора остварити објективни услов инкриминације појединачно тј. 10.000 КМ по врсти пореза?

⁵ *Ibidem.*

Уколико се ради о више врста обавеза, односно износа чије плаћање се истом приликом хтело избећи неком од прописаних радњи извршења, а оне произлазе из истог основа (на пример, порез и допринос за пензијско и инвалидско осигурање) за утврђивање да ли је остварен објективни услов инкриминације не узимају се износи појединачних обавеза посебно, већ се они сабирају.

По тумачењу неких теоретичара субјективну страну овог кривичног дела чини намера за избегавање плаћања пореза, доприноса и других дажбина, потпуно или делимично. То значи да је кривично дело довршено самим предузимањем радњи извршења тј. законски опис не садржи последицу, стога није потребно да је учинилац избегао обавезу плаћања пореза на доприносе и других прописаних дажбина. У кривичном законодавству БиХ дело се сматра свршеним када је избегнуто плаћање пореских давања или доприноса социјалног осигурања, тј. услов за постојање дела је да се ради о избегавању плаћања давања прописаних законодавством БиХ или доприноса социјалног осигурања. Учинилац кривичног дела може бити свако физичко лице које је дужно поднети одговарајуће податке о стеченим опорезивим приходима и о другим чињеницама које су од утицаја на утврђење пореских обавеза, односно обавеза плаћања доприноса. Иако законски опис кривичног дела изазива одређене двосмислености у погледу учиниоца кривичног дела, теоретичари мисле да учинилац дела, с обзиром на природу кривичног дела, опис кривичног дела, његов положај у систематици кривичних дела у закону, може бити и лице која у име другог подноси пријаву с лажним подацима или лице које води послове друге особе, па је та особа у обављању тог посла дужна поднети пријаву. Учинилац може бити и лице које под туђим именом обавља пословну делатност која га обавезује на подношење пријаве, а међу те особе улази нпр. и тајни ортак ортачке заједнице који је у договору с осталим ортацима саставио и поднео лажну пријаву.⁶

Уколико су у питању правна лица као порески обвезници односно обвезници доприноса, учинилац кривичног дела биће физичко лице у правном лицу које поступа у име правног лица, односно то ће најчешће бити одговорно лице у правном лицу. Кривично дело се може извршити само с намером.

У ставу 2. и 3. су предвиђени тежи, квалификовани облици кривичног дела пореске утаје одређени с обзиром на висину износа давања, обавезе чије се плаћање избегава. Кривично дело из става 2. постојаће у случају да износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 50.000 КМ. Није битно о којој врсти обавезе се ради, да ли о неплаћању прописаних

⁶ Бачић, Ф., Павловић, Ш.: *Казнено право – посебни дио*, Загреб, 2001, стр. 373.

пореских давања или неплаћању доприноса социјалног осигурања. У ставу 3. предвиђен је најтежи облик кривичног дела пореске утаје. Дело ће постојати под условом да износ обавезе чије се плаћање избегава прелази 200.000 КМ. Разлика у одредбама између КЗ БиХ, КЗФБиХ и КЗБД са једне стране, и КЗРС с друге стране изражена је кроз квалификаторну околност става 3. свих КЗ-а у БиХ. У КЗРС квалификаторна околност је изражена као висина обавезе преко 150.000 КМ, док је у КЗБиХ, КЗФБиХ и КЗБД преко 200.000 КМ. Друга разлика се огледа у запрећеном општем максимуму казне која у овом ставу у РС износи 15 година затвора, а КЗБиХ, КЗФБиХ и КЗБД имају запрећен општи максимум 20 година где би се с правом могло поставити питање права на једнакост свих грађана у БиХ које гарантује Устав. Такође, због става 2. и 3. поставља се питање правне природе ових износа односно износа избегнутих обавеза (50.000 КМ и 200.000 КМ, односно 150.000 КМ), тј. да ли се ради о објективном услову инкриминације као код кривичног дела из става 1. или је у питању посебно додатно законско обележје кривичног дела, које онда као такво треба бити обухваћено намером учиниоца. Имајући у виду језичко тумачење и стилизацију одредбе више аргумената иде у прилог тврдњи да се ради о објективном услову инкриминације као и код кривичног дела из става 1, у којем случају ова околност не мора бити обухваћена намером учиниоца. Међутим, имајући у виду висину запрећене казне и криминалнополитичке разлоге требало би узети да се код кривичних дела из става 2. и 3. овог члана ради о кривичним делима квалификованим посебном околношћу, тј. да је у питању кривично дело из става 1. с додатним обележјем описаним у ставовим 2. и 3, што значи да ова околност треба бити обухваћена намером учиниоца (пресуда Суда БиХ Х-К-07/481).⁷

Постоје и супротна становишта која сматрају да се и код облика кривичног дела пореске утаје из ставова 2. и 3. ради о објективном услову инкриминације који не мора бити обухваћен намером учиниоца.⁸

У пракси различити ставови изазивају низ питања: Је ли могућа конструкција продуженог кривичног дела пореске утаје? Шта се подразумева под појмом прописаних пореских обавеза? Је ли могућа њихова кумулација, односно је ли суд у кривичном поступку овлашћен да испитује законитост решења пореских органа и да утврђује чињенице од којих зависи висина пореских обавеза и висина пореских доприноса?

⁷ Бачић, Ф., Шепаровић, З.: *Казнено право – посебни дио*, Загреб, 1997, стр. 297.

⁸ Катужић-Јерговић, С.: *Прилог разматрању господарског криминалитета према изјенама казног закона*, ХЛКПП, vol. 10, бр. 2/03.

5. Конструкција продуженог кривичног дела

Због конструкције продуженог кривичног дела судска пракса наводи да је продужено кривично дело један од случајева привидног реалног стицаја кривичноправних радњи, кад се због одређених сједињавајућих фактора више истоврсних и поновљених радњи извршења спајају у једно кривично дело, с тим да свако од тих дела која улазе у његов склоп мора и само за себе садржати сва битна (посебна) обележја тога кривичног дела. Теоријски, продужено кривично дело треба да садржи обавезне елементе за постојање конструкције продуженог кривичног дела и то: идентитет личности учиниоца, истоврсност дела, иста лица – учиниоци, исти начин извршења, умишљај као облик кривиче.⁹

У складу с тим код продуженог кривичног дела пореске утаје, што треба да обухвати континуирано утајивање пореза кроз више узастопних година, утаја пореза у свакој од тих година мора само за себе садржајно обухватити сва битна обележја тог кривичног дела, па тако поред осталог и услов да је избегавана обавеза плаћања пореза у свакој години већа од законом утврђеног износа (према КЗ БиХ у износу већем од 10.000 КМ).

Према владајућој судској пракси (пресуда Суда БиХ Х-КЖ-06/276) код овако конструисаног продуженог кривичног дела пореске утаје износи пореских обавеза чије се плаћање избегава из сваке године могу се сабирати, па је тако на тај начин могуће и извршење квалификованог облика дела из става 2. Док по једнима суд у кривичном поступку није овлашћен, нити дужан преиспитивати законитост решења о разрезу пореза надлежног органа, нарочито да ли је правилно утврђена пореска основица и висина пореске обавезе (судска пракса), други заузимају супротно становиште сматрајући да је суд дужан и овлашћен испитивати не само законитост решења пореских органа, него и све чињенице од којих зависи висина пореске основице и висина пореске обавезе јер се једино тако са сигурношћу може разликовати које је чињенице дао или прећутао порески обвезник ради утаје пореза или доприноса, а које је дао и прећутао без те намере, а од тога, даље, зависи има ли уопште кривичног дела и о којој квалификацији се ради. На крају ваља истаћи став ради постављања имовинскоправног захтева поводом овог кривичног дела. У кривичном поступку не може се досудити захтев одговарајуће територијално-политичке заједнице (нпр. општине) да се учинилац кривичног дела пореске утаје обавезе кривичном пресудом на плаћање утајеног пореза будући да тај захтев не представља имовинскоправни захтев у сми-

⁹ Петровић, Б., Јовашевић, Д.: *Кривично право БиХ – опћи дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, 2005, стр. 190–191.

слу одредби ЗКП БиХ. У случају да је окривљени оглашен кривим због кривичног дела пореске утаје, а право на разрез пореза је по управним прописима застарело, суд је дужан од окривљеног одузети имовинску корист прибављену кривичним делом тако што ће га обавезати на плаћање новчаног износа који одговара висини утајеног пореза.¹⁰

6. Елементи кривичноправне одговорности

У погледу кривице она је јединствено регулисана у свим кривичним законима у БиХ те подразумева постојање умишљаја (директног или евентуалног)¹¹, а неки аутори (види Томић, З.) сматрају да је за кривичну одговорност потребан умишљај и то директни, тј. хтење на страни учиниоца дела, а с друге стране аутори тврде да је учинилац свестан остваривања прихода који сходно позитивном законодавству подлежу обрачуна пореза и доприноса односно других чињеница које су од утицаја на утврђивање таквих обавеза, те да има свест и вољу (хтење или пристајање) да не даје тражене податке о таквом приходу или таквим чињеницама или да има свест и вољу (хтење или пристанак) да даје лажне податке о таквом приходу или о таквим чињеницама. Код квалификаторне околности када је реч о ставовима који говоре о 50.000 и 200.000 КМ, односно 150.000 КМ, висина ове обавезе чије се плаћање избегава мора бити обухваћена кривицом учиниоца у смислу да је његовим умишљајем обухваћена свест да избегава плаћање већег износа пореске обавезе тако да он то управо хоће или на то пристаје, док је у погледу самог конкретног износа довољан и нехат.¹²

7. Закључак

У систему пореских деликата, утаја пореза је најтежи и најопаснији облик пореске евазије, односно избегавања плаћања пореза и других прописаних дажбина који привлаче посебну пажњу, не само органа кривичног правосуђа, већ и опште јавности и који су изложени са теоријског и практичног аспекта.

¹⁰ Види: Коментар КЗ ФБиХ.

¹¹ Хуремагић, Пенко, Тегелтија: *Приручник за кривично гоњење кривичних дјела из области привредног криминала и корупције*, Council of Europe, Сарајево, 2006, стр. 64.

¹² Томић З.: *Кривично право – посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2007, стр. 226.

Имајући у виду деривативност пореза као једну од главних карактеристика тог финансијског инструмента која имплицира да се порези изводе из економске снаге појединца, јасно је да питање постојања пореске утаје није новост. Могло би се рећи да пореска утаја кроз историју заправо мења свој садржај, облик и величину, складно *здравственом стању државе*. Разматрајући проблематику пореске утаје, посебну пажњу смо посветили дефинисању њеног појма. Нужно је разграничити питање пореске утаје од избегавања плаћања пореза, умањивања пореза и пореског планирања.

Основно обележје пореске утаје је незаконито деловање односно директно кршење законских одредби које је подложно прописаним санкцијама и на темељу којег је порески обвезник „забринут” због могућности откривања.

Осим анализирања последица пореске утаје, у данашње време посебно се нужним показује и потреба анализе узрока појаве и чиниоца њеног повећавања или смањивања. Према њиховим заједничким карактеристикама све узроке пореске утаје класификујемо у три групе: (1) питање институционалне инфраструктуре; (2) правни систем; (3) социоекономски узроци. Поставља се и питање – Да ли је и у којој мери узроке пореске утаје могуће тражити у појединачним саставним деловима (тј. посебним законским елементима пореске утаје) или је стварни узрок, ипак, резултат њиховог међусобног деловања. Претходно питање посебно добија на тежини уколико се узме на знање да је идентификовање узрока први корак правовременом спречавању динамике и стопе извршења пореске утаје.

Пореска кривична дела, посебно пореска утаја (енглески – tax evasion, француски – fraude fiscale, немачки – steuerbetrug) представљају изузетно социјалноопасна понашања појединца и група, односно правних лица којима се кршењем прописа непосредно или посредно угрожавају финансијски интереси целе друштвене заједнице и то првенствено кроз нано-шење великих штета целокупном државном финансијском систему.

Подсетимо се реченице античког филозофа Платона: „У држави у којој постоји порез частан ће човек платити већи порез од нечасног човека иако су остварили исти доходак”.

ЛИТЕРАТУРА

Albanese, J. S.: *The causes of organized crime*, Journal of Contemporary Criminal Justice, Thousand Oaks, 2000.

Arnold, B., Wilson, J. R.: *The General Anti Avoidance Rule – Part 1.*, 36 Can. Tax. J. 829, 873 (1988), preuzeto iz: Thuronyi V., *Comparative Law*, Kluwer Law International, 2003.

Бачић, Ф., Шепаровић, З.: *Казнено право – посебни део*, Загреб, 1997.

Бачић, Ф., Павловић, Ш.: *Казнено право – посебни део*, Загреб, 2001.

Ђурић, А.: *Мотив у кривичном праву* (монографија), Ниш, 2006.

Ђурић, А.: *Мотиви убистава*, Теме – право и социологија, часопис за друштвене науке, Ниш, 2007, Vol. ТМ Г. XXXI, јануар–март, бр. 1, стр. 9–41.

Ђурић, А.: *Пореска кривична дела у Србији*, Економика – међународни часопис за економску теорију и праксу и друштвена питања, Ниш, 2007, бр. 1–2, стр. 64–74.

Ђурић, А.: *Значај утврђивања криминалних мотива у кривичним поступцима пред националним и међународним судовима*, стр. 281–315, у тематском зборнику радова – Међународно кривично право и људске слободе, Тара 14–18. мај, Тематски међународни научни скуп: Међународно кривично право и људске слободе, Београд: Издавачи – Удружење за међународно кривично право и INTERMEX, 14–18. мај, 2008, стр. 1–558.

Ђурић, А.: *Феноменологија и значај утврђивања криминалних мотива убистава у кривичним поступцима пред украјинским и српским судовима*, стр. 191–207, у тематском зборнику радова *Право и међународне интеграције – Друга катедра – Право на слободу*, Тематски међународни научни скуп: *Право и међународне интеграције – Копаоничка школа природног права*, Копаоник: Издавачи *Правни живот – часопис за правну теорију и праксу и Удружење правника Србије*, број 10, година LVII, књига 520, том II, Београд, 13–17. децембар, 2008, стр. 1–956.

Ђурић, А.: *Корупција у Украјини*, Економика – међународни часопис за економску теорију и праксу и друштвена питања, Ниш, 2008, бр. 5–6, стр. 65–77.

Ђурић, А.: *Tex Criminal Offences in Serbia* (Злочини у податковјој сфери за криминалним законодавством Србији), University Scientific Notes 425 page – Универзитетски научни записки 425 стр. (Web sait: www.univer.km.ua; E-mail: unz@univer.km.ua), часопис Хмельницького университету управлинния та права (Право-Економика-Управління) по. 2 (26), 2008, Хмельницьки-Украине, стр. 185–192.

Ђурић, А.: *Важность определения криминальных мотивов для уголовного судопроизводства*, с. 179–205, Вестник Елецкого Государственного Университета им. И. А. Бунина (ул. Коммунаров 28), Серия ПРАВО, Выпуск 19, г. Елец, Россия, 2008 г., с. 275. (Web sait: <http://www.elsu.ru>)

Ђурић, А.: *Криминална мотивација корупционих инкриминација*, стр. 488–514; тематски зборник радова *Корупција и људске слободе са тематског међународног скупа Корупција и људске слободе*, Тара 20–24. мај, Београд: Издавачи – Удружење за међународно кривично право и INTERMEX, Београд, 2009, стр. 1–712.

Ђурић, А.: *Соотношение криминального мотива и цели уголовного преступления*, тематски зборник – КАТЕГОРИЈА „ЦЕЛЬ” ВУГОЛОВНОМ, УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ ПРАВЕ И КРИМИНОЛОГИИ – Материјали IV Росијског конгреса уголовног права 28–29 Маја 2009 г., М.: 816с., Москва – Русија; Издавач: Московски државни универзитет им. М. В. Ломоносова, Јуридрички факултет, одговорни редактор доктор јуридричких наука, професор В. С. Комиссаров, 2009, стр. 667–671.

Ђурић, А.: *Порушення норм гуманитарного права – Значення встановлення криминальних мотивів* (монографија/рецензија Софија Лихова, Киевски Национални Универзитет им. Тараса Шевченка – Јуридрички факултет, доктор јуридричких наука, професор криминалног права), Издавачки центар „Академија”, Украјина, Кијв, 2009, стр. 40.

Хуремагић, Пенко, Тегелтија: *Приручник за кривично гоњење кривичних дела из области привредног криминала и корупције*, Council of Europe, Сарајево, 2006.

Јовашевић, Д.: *Пореска евазија и пореска кривична дела*, Безбедност, 4/05, стр. 541–564.

Катушић-Јерговић, С.: *Прилог разматрању господарског криминалитета према измјенама казненог закона*, ХЛКПП, vol. 10, бр. 2/03.

Кривични закон БиХ, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03.

Кривични закон ФБиХ, *Службене новине Федерације*, бр. 8/03.

Кривични закон РС, *Службени гласник РС*, бр. 49/03.

Кривични закон БД, *Службени гласник БД*, бр. 10/03.

Коментар КЗ БиХ, ФБиХ, РС, БД – Бабић, М.; Филиповић, Љ.; Марковић, И.; Рајић, З.; 2005.

Ловринчевић, Ж., Марић, З., Микулић, Д.: *Мастрихтски критерији и укључивање сиве економије – случај Хрватске*, Привредна кретања и економска политика, бр. 106, 2006.

Марина Кеснер-Шкроб: *Избегавање и утаја пореза*, Финансијска пракса, Загреб, 1995.

Петровић, Б., Јовашевић, Д.: *Кривично право БиХ – општи део*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, 2005.

Судска пракса, пресуде Суда БиХ (Х-КЖ-06/276, Х-К-07/481, Х-К-07/483)

Томић, З.: *Кривично право – посебни део*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево, 2007.

Шаковић, А.: *Организовани економски криминалитет*, Криминалистичке теме бр. 1–2, Факултет криминалистичких наука, Сарајево, 2003.

Шимовић, Ј., Рогић-Лугарић, Т., Циндори, С.: *Утаја пореза у Републици Хрватској*, Извори знањствени рад, 25. листопад 2007.

THE TAX EVASION IN CRIMINAL LAW BOSNIA AND HERZEGOVINA

Aleksandar B. Djurić
Doctor of Jurisprudence

Summary

Tax evasion is a criminal act of formal character. It means that there are legal acts which complete the disposition of this criminal act, and through which paying taxes, the characteristics of the tax payers and their rights and obligations, then the kinds and competence of certain tax violation organs are regulated. The protection object is the tax system of certain country. As a doer of this criminal act there appears any person characterized as a tax payer. The criminal act of tax evasion can be done by doing or non-doing. In order this criminal act to be existed, it is necessary to make a certain material-legal assumption - an objective condition of incrimination. This criminal act has its qualificatory circumstances too, and that is a level of obligation whose paying is tried to be avoided and which is included into the content of the doer's guilt.

The main characteristic of the tax evasion is illegal acting, that is violating legal regulations directly which can be sanctioned and because of which a tax payer is "worried" to be revealed. Criminal acts concerning taxes, especially tax evasion (in French - fraude fiscale, in German - steuerbetrug) represent extremely socially dangerous kinds of behaviour of an individual or groups. These are all legal participants such as companies, institutions or other organizations whose violating regulations endanger financial interests of the whole society directly or indirectly. In this way they make great damage to the whole social financial system.

Keywords: tax evasion, tax, tax system, tax giving, contributions, tax legislature, criminal law

Dragan Kalaba

zamenik višeg javnog tužioca u Čačku

KRIVIČNO DELO
NASILNIČKO PONAŠANJE NA SPORTSKOJ PRIREDBI*
– **Zakonodavstvo, sudska praksa, dileme** –

„Veliki sportski događaji su potencijalna mogućnost ozbiljnog narušavanja javnog reda i mira i eskalacije nasilja, uvek praćenog uništavanjem imovine, pa i lakšim i teškim telesnim povredama, a ponekad i smrću. Ovaj oblik nasilja najizraženiji je na fudbalskim utakmicama i u sociologiji sporta je poznat kao fudbalski huliganizam.”¹

Krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi u svom osnovnom obliku – čl. 344A st. 1. KZ (*Službeni glasnik RS 72/09* a koji je stupio na snagu 1. 9. 2009. god.) glasi: „Ko neovlašćeno uđe na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima i izazove nasilje, fizički napadne ili se fizički obračuna sa učesnicima sportske priredbe, vrši nasilje prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe, unese u sportski objekat ili baca na sportski teren ili među gledaoce predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe, oštećuje sportski objekat, njegovu opremu, uređaje i instalacije, svojim ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi izaziva nacionalnu, rasnu i versku mržnju ili netrpeljivost usled čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima sportske priredbe”.

* Rad primljen: 03. 11. 2010.

¹ Mr Božidar Otašević: *Fudbalski huliganizam u praksi i zakonodavstvu Srbije*, Izbor sudske prakse, br. 10/09, str. 11.

U čl. 189. KZ – prelazne i završne odredbe i to u tački 3. predviđeno je da danom stupanja na snagu ovog zakona, prestaje da važi čl. 20. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama (*Službeni glasnik RS 67/03, 101/05 i 90/07*).

Ovakav sadržaj KZ – biće osnovnog krivičnog dela i citirane prelazne i završne odredbe, nameće pitanje odnosa glavnog i sporednog krivičnog zakonodavstva. Glavno ili osnovno krivično zakonodavstvo obuhvata krivično-pravne odredbe sadržane u Krivičnom zakoniku, dakle radi se o zakonodavnom aktu koji sadrži isključivo krivično-pravnu materiju. To je upravo sadašnji Krivični zakonik koji je stupio na snagu 1. 1. 2006. g. i njegove izmene i dopune. Sporedno krivično zakonodavstvo predstavlja krivično-pravne odredbe sadržane u vankrivičnim zakonima koji regulišu druge oblasti (privreda, zdravstvo, poreski sistem, izgradnja objekata i dr.). U čl. 13. KZ „važenje opšteg dela ovog zakonika” je predviđeno da odredbe opšteg dela ovog zakonika važe za sva krivična dela određena ovim zakonikom ili drugim zakonima. To dalje znači, a što proizilazi iz prethodne odredbe, da u našem krivično-pravnom sistemu i dalje važi podela na glavno i sporedno krivično zakonodavstvo i da smo još daleko od unifikacije krivičnog zakonodavstva.

Upravo brojni događaji, neredi i sukobi, posebno na fudbalskim stadionima su „naterali” zakonodavne organe Srbije da reaguju na adekvatan način tako što će se na jednom mestu regulisati ponašanje učesnika sportskih priredbi, a takođe i da se predvide krivična dela i prekršaji protiv javnog reda i mira. Zbog navedenog, donet je Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama koji je objavljen u *Službenom glasniku RS* br. 61. od 1. 7. 2003. g., a koji predstavlja prvi zakon te vrste donet u Srbiji, kojim se ova materija reguliše na jednom mestu. Navedeni osnovni Zakon je menjan i dopunjavan više puta, o čemu će ovde posebno biti reči, ali je bitno ukazati da je sadašnjim Krivičnim zakonom koji je stupio na snagu 11. 9. 2009. g., prestalo da važi samo krivično delo predviđeno u čl. 20. ranije citiranog Zakona o sprečavanju nasilja..., a prilikom obrade krivičnog dela iz čl. 344a KZ, za pomoć služe sve ostale odredbe Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.

Kako biće osnovnog krivičnog dela iz čl. 344a st. 1. KZ sadrži elemente kao npr.: sportski teren, gledalište, učesnik sportske priredbe, sportska priredba, sportski objekat, sportski teren, to se za njihovo razumevanje, tumačenje, imaju koristiti sve ostale odredbe Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.

Član 20. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama predviđa krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi i glasi: „Ko u nameri da izazove nasilje uđe na sportski teren ili

ulaskom u sportski teren izazove nasilje, fizički napadne na učesnike sportske priredbe, unese u sportski objekat ili baca na sportski teren ili među gledaoce predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koji mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili učestvuju u fizičkom obračunu na sportskoj priredbi”.

Zakon o izmenama Zakona kojima su određene novčane kazne za priredne prestupe i prekršaje (*Službeni glasnik* RS br. 101 od 21. 11. 2006. g. u čl. 5. predviđa izmene navedenih iznosa regulisanih u Zakonu o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. To znači da u pomenutom Zakonu o izmenama, krivično delo „nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi i čl. 20.” nije menjan ni dopunjavan. Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama (*Službeni glasnik* RS br. 90 od 1. 10. 2007. g.) u čl. 7. je predviđeno da se čl. 20. – krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi menja tako da glasi: „Ko neovlašćeno uđe na sportski teren ili ulaskom na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima izazove nasilje, fizički napadne ili se fizički obračuna sa učesnicima sportske priredbe, vrši nasilje prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe, unese u sportski objekat ili baca na sportski teren ili među gledaoce predmete, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive ili škodljive supstance koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe, oštećuje sportski objekat, njegovu opremu, uređaje i instalacije, ko svojim ponašanjem ili parolama na sportskoj priredbi izaziva nacionalnu, rasnu i versku mržnju ili netrpeljivost usleg čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima sportske priredbe”.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama (*Službeni glasnik* RS br. 11 od 29. 12. 2009. g.) ne predviđa izmene i dopune prethodno citiranog čl. 20. u kojem je predviđeno krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi.

Ako pogledamo radnje izvršenja krivičnog dela iz čl. 20., uočljivo je da u periodu od 2003. g. do 2007. g. osnovno krivično delo je „ko u nameri da izazove nasilje, uđe....”, a to je značilo da se „poseban umišljaj” morao dokazivati, a što je u praksi predstavljalo „određene poteškoće”. Izmenama i dopunama citiranog zakona iz 2007. g. izbačena je „namera”, već je navedeno „ko neovlašćeno uđe na sportski teren...” Ova izmena ima pored zakonodavnih objašnjenja i jedno logično, a to je, šta ko drugi osim učesnika sportske priredbe ima da traži na sportskom terenu, a time je i dokazivanje učinjenog krivičnog dela jasnije i lakše.

Krivično delo iz čl. 344a st. 1. KZ u pogledu radnje izvršenja je adekvatno isto sa izmenama citiranog Zakona o sprečavanju... iz 2007. god. samo što

u sadašnjem KZ nije više predviđena radnja izvršenja u vidu „ulaska u sportski teren”. Radnje izvršenja krivičnog dela iz čl. 344a st. 1. KZ su alternativno predviđene i svako može učiniti navedeno krivično delo.

Predmet ovog stručnog rada nije analiza svake alternativno predviđene radnje izvršenja krivičnog dela, jer za to nema potrebe, već kako je prethodno navedeno imaju se koristiti, radi razjašnjenja i preciznosti, ostale odredbe Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, kao i opšte odredbe Krivičnog zakonika u pogledu primene instituta krivičnog prava.

Kada je reč o nadležnosti sudova, Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o uređenju sudova (*Službeni glasnik RS 104/09*), a u čl. 4. je predviđeno da se u čl. 23. st. 1. tačka 2. Osnovnog zakona dodaju i „nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi”, a to znači da za pomenuto krivično delo u prvom stepenu je nadležan Viši sud. Iznećemo nekoliko karakterističnih primera iz sudske prakse:

- Presudom prvostepenog suda okrivljeni je oglašen krivim zbog kriv. dela iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, a presudom drugostepenog suda odbijena je kao neosnovana žalba branioca okrivljenog, a presuda prvostepenog suda se potvrđuje.
- Dokazima izvedenim na glavnom pretresu je utvrđeno da je nakon prekida fudbalske utakmice došlo do fizičkog napada na sudiju kome je tada naneta laka telesna povreda i da je to upravo izvršio okrivljeni.
- U svakom slučaju za kvalifikaciju dela o odredbi čl. 20. st. 1. navedenog zakona nije potrebno da je nekom licu naneta telesna povreda već je dovoljno da je takvo lice fizički napadnuto, pa je u konkretnom slučaju za postojanje dela u odnosu na okrivljenog dovoljno da je učestvovao u fizičkom napadu na oštećenog, čak i pod uslovom da u prvostepenom postupku nije dokazano da je okrivljeni naneo oštećenom telesnu povredu. Međutim, iz utvrđenog činjeničnog stanja u prvostepenoj presudi jasno proizilazi da je okrivljeni ne samo učestvovao u napadima oštećenog, već mu je zadao udarac usled kojeg je kod oštećenog nastupila navedena laka telesna povreda.

(Presuda Okružnog suda u Subotici Kž. 351/08 od 16. 9. 2008).²

Dakle, iz citirane odluke proizilazi da ako dođe do fizičkog napada ili do fizičkog obračuna sa učesnicima sportske priredbe, nije nužno i postojanje lake telesne povrede kod oštećenog lica. U krivičnom delu iz čl. 20. i to kako krivičnom delu predviđeno u Zakonu o sprečavanju... iz 2003. god. i iz 2007.

² *Izbor sudske prakse*, br. 12/08, str. 37. i 38.

god., a za stav 1. nije nužno postojanje lakih telesnih povreda kod oštećenog lica da bi navedeno krivično delo postojalo, pa čak i kada se na sportski teren, sportski objekat unesu predmeti, pirotehnička sredstva ili druge eksplozivne, zapaljive, škodljive supstance, ne traži se da je usled njihove upotrebe nastala laka telesna povreda kod oštećenog lica, već samo da „isti mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe”.

– „Okrivljeni je na fudbalskoj utakmici, u nameri da izazove nasilje bacio stolicu prema zaštitnoj ogradi, ka terenu u pravcu pripadnika žandarmerije. Ovakve radnje su pravilno kvalifikovane kao krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.”

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.1767/06 od 28. 6. 2006. g. i presuda Drugog opštinskog suda u Beogradu K.776/05 od 21. 6. 2005. g.).³

Zaštitni objekat krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi, nije život i telo pojedinca koji prisustvuju sportskoj priredbi, već je sigurnost i bezbednost svih učesnika sportske priredbe od nasilja kojem bi svi učesnici sportske priredbe mogli biti izloženi. Utvrđena činjenica da je oštećeni u kritičnom događaju zadobio laku telesnu povredu u vidu posekotine u predelu čela, nije od značaja za ovakvu odluku drugostepenog suda, jer zaštitni objekat krivičnog dela predviđeno u čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama nije život i telo pojedinaca koji prisustvuju sportskoj priredbi, već je to sigurnost i bezbednost svih učesnika sportske priredbe, zaštita od nasilja kojem bi svi učesnici sportske priredbe mogli biti izloženi, te se u tom pogledu ovo kriv. delo razlikuje od kriv. dela protiv života i tela.

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.3401/06 od 14. 2. 2007. god. i presuda Opštinskog suda u Obrenovcu K.205/05 od 13. 4. 2006. g.).⁴

– „Okrivljeni je izvršio ovo krivično delo – krivično delo iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedolično ponašanje na sportskim priredbama kada je u toku fudbalske utakmice lomio stolice i tako odlomljene predmete baca na sportski teren.”

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.2802/05 od 10. 11. 2005. g. i presuda Drugog opštinskog suda u Beogradu K.240/05 od 30. 6. 2005. g.).⁵

– „Učinioc je fizički napao učesnika sportske priredbe na taj način što se kao trener košarkaškog kluba koji je bio diskvalifikovan zbog čega je trebao da napusti teren i sportsku halu, vratio na teren i sudiju udario

³ Zbirka sudskih odluka iz krivične materije, Ilija Simić, str. 66.

⁴ Zbirka sudskih odluka iz krivične materije, Ilija Simić, str. 237.

⁵ Zbirka sudskih odluka iz krivične materije, Ilija Simić, str. 204.

stolicom. Okrivljeni je oглаšen krivim zbog krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama izvršenog u sticaju sa krivičnim delom lake telesne povrede.”

Okrivljeni je kao trener KK za vreme utakmice koju je igrao njegov tim u sportskoj hali zbog prigovora sudiji diskvalifikovan, zbog čega je bio dužan da napusti teren i salu, vratio se na teret i nakon kraće rasprave udario stolicom sudiju, usled čega je ovaj zadobio lake telesne povrede. Ovakve utvrđene radnje pravilno su kvalifikovane kao fizički napad na učesnika sportske priredbe što predstavlja krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.32/06 od 31. 1. 2006. g. i presuda Četvrtog opštinskog suda u Beogradu K.62/05 od 8. 11. 2005. g.).⁶

Ukazujemo na karakterističan sadržaj ove odluke koja daje objašnjenje samo u delu fizičkog napada na učesnika sportske priredbe a ne i zašto je okrivljeni izvršio u sticaju i krivično delo lake telesne povrede, a sve ovo radi upoređenja sa ranije citiranom odlukom Okružnog suda u Subotici.

– „Okrivljeni u nameri da izazove nasilje, bacio je na sportski teren pirotehničko sredstvo koje može da izazove telesne povrede i ugrozi zdravlje učesnika sportske priredbe, tako što je na finalnoj utakmici fudbalskog kupa zapalio i bacio baklju na teren.”

(Rešenje Okružnog suda u Beogradu Kž.2450/06 od 2. 10. 2006. g. i rešenje Drugog opštinskog suda u Beogradu K.1434/05 od 20. 4. 2006. g.).⁷

U pitanju je sudska odluka koja se odnosi na događaj između 2003. g. i 2007. g. pa je primenjen čl. 20. Zakona o sprečavanju... iz 2007. g. koji je imao odredbu „ko u nameri da izazove nasilje”.

„Kada okrivljeni na fudbalskoj utakmici sa tribina na sportski teren baci polomljenu stolicu, ovakvom svojom radnjom se nedolično ponašao pa je time izvršio krivično delo iz čl. 20. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama.”

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.2325/06 od 12. 9. 2006. g. i presuda Drugog opštinskog suda u Beogradu K.1730/05 od 7. 4. 2006. g.).⁸

– „Krivično delo nasilničko ponašanje na sportskim priredbama mogu izvršiti i igrači na terenu”. Prvostepenom presudom više okrivljenih je oглаšeno krivim da su na sportskoj priredbi, košarkaškoj utakmici

⁶ Intermeks – Sudska praksa – kompletan tekst sudske odluke.

⁷ Intermeks – Sudska praksa – kompletan tekst sudske odluke.

⁸ Intermeks – Sudska praksa – kompletan tekst sudske odluke.

između dva košarkaška tima nakon prekida igre zbog prekršaja nad igračem jednog tima, učestvovali u fizičkom obračunu između igrača. Četiri okrivljena su igrači jednog od košarkaških timova koji su se zatekli na terenu u momentu sviranja prekida, dok su dva okrivljena utrčala u teren sa klupe a preostali okrivljeni su sa tribina ušli u teren.”

(Presuda Okružnog suda u Beogradu Kž.2783/06 od 10. 11. 2006. god. i presuda Prvog opštinskog suda u Beogradu K.2338/05 od 18. 4. 2006. g.)⁹

Dakle, igrač na terenu je u smislu odredbe čl. 2. st. 4. Zakona o sprečavanju nasilja... učesnik sportske priredbe jer je prisutan na sportskoj priredbi. Bliže objašnjenje igrača kao učesnika sportske priredbe sadrži sledeća sudska odluka:

– „Izvršilac krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskoj priredbi može biti i aktivni učesnik – igrač sportske priredbe.”

Presudom prvostepenog suda okrivljeni su oglašeni krivim zbog navedenog krivičnog dela a presudom drugostepenog suda preinačena je prvostepena presuda u delu odluke o kaznama, a u ostalim delovima žalba okrivljenih se odbija kao neosnovana. Pravilnom ocenom odbrane okrivljenih i svih izvedenih dokaza nesumnjivo proizilazi da su okrivljeni kao igrači FK... u vreme i na mestu označenom u izreci presude izazvali nasilje na taj način što je okrivljeni posle dosuđenog penala za protivničku ekipu, fizički napao glavnog sudiju i udario ga rukom u predeo leđa psujući mu majku, posle čega je drugookrivljeni glavnog sudiju loptom gađao u glavu. Ovakvo činjenično stanje je nesumnjivo utvrđeno iz iskaza svedoka – glavnog sudije na utakmici, kao i svedoka koji je pomoćnik glavnog sudije, a takođe i iz zapisnika i izveštaja zvaničnih lica fudbalskog saveza sa pomenute utakmice. Pravilno je prvostepeni sud radnje okrivljenih kvalifikovao po čl. 20. st. 1. pomenutog zakona u čemu su dati potpuni i jasni razlozi, pa su navodi u žalbi neosnovani. Navod žalbe branilaca okrivljenih da izvršilac ovog krivičnog dela ne može biti igrač – učesnik sportske priredbe, već samo gledalac ili neko treće lice je neosnovan, s obzirom da se kao izvršilac ovog krivičnog dela mogu pojaviti svi oni koji na sportskim priredbama izazivaju nasilje, fizički napadaju ili obračunavaju se sa učesnicima sportskih priredbi. Dakle, izvršilac krivičnog dela može biti i aktivni učesnik – igrač fudbalske utakmice koji učini radnju koja je propisana kao ovo krivično delo.

(Presuda Opštinskog suda u Čačku K.264/06 od 31. 12. 2007. g. i presuda Okružnog suda u Čačku Kž.137/08 od 19. 3. 2008. g.)¹⁰

⁹ Intermeks – Sudska praksa – kompletan tekst sudske odluke.

¹⁰ Sudska praksa, br. 2/09, str. 17.

- „Svaka krivično-pravna radnja pobrojana u opisu krivičnog dela treba da bude izvršena u nameri da se izazove nasilje”. Biće krivičnog dela iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama sastoji se iz više alternativno propisanih krivično-pravnih radnji, koje učinilac mora učiniti kao pripadnik grupe, ali sve alternativno propisane radnje izvršenja kao objektivni elementi ovog krivičnog dela moraju biti od strane učinioca izvršene u nameri da izazovu nasilje. Namera učinioca da izazove nasilje kao subjektivni elemenat bića ovog krivičnog dela izričito je propisana odredba čl. 20. ovog zakona, a proizilazi i iz razloga donošenja zakona jer zaštitni objekat ovog krivičnog dela nije život i telo pojedinca koji prisustvuje sportskoj priredbi, već je to sigurnost i bezbednost svih učesnika sportske priredbe od nasilja kojim bi svi učesnici sportske priredbe mogli biti izloženi te se u tom pogledu ovo krivično delo razlikuje od krivičnih dela protiv života i tela.”

(Rešenje Okružnog suda u Beogradu Kž.2755/06 od 28. 2. 2007. g.).¹¹

Ova odluka objašnjava „nameru” kao bitan elemenat krivičnog dela koji je postojao do izmene zakona iz 2007.god. kao i pojam zaštitnog objekta toga krivičnog dela.

- „Žalbom javnog tužioca se posebno ističe da iz sadržine izvedenih dokaza proizilazi da je okrivljeni kritičnom prilikom učestvovao u fizičkom obračunu na sportskoj priredbi što inače ne spori ni okrivljeni kao i drugi saslušani svedoci, pa je ostalo nejasno iz kojih razloga prvostepeni sud tu odlučnu činjenicu ne uzima kao dokazanu, a ista je sasvim dovoljna za postojanje predmetnog krivičnog dela iz akta javne optužnice.”

„Prema naloženju Okružnog suda za kvalifikaciju krivičnog dela iz čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, nije nužno i neophodno da je nekom licu naneta telesna povreda, već je dovoljno da je takvo lice fizički napadnuto, pa je u konkretnom slučaju za postojanje dela u odnosu na okrivljenog sasvim dovoljna činjenica da je isti kritičnom prilikom kao učesnik u sportskoj priredbi učestvovao u fizičkom obračunu, čak i u situaciji kada nije dokazano da je okrivljeni oštećenom naneo opisanu laku telesnu povredu”.

(Rešenje Okružnog suda u Subotici Kž.622/08 od 6. 2. 2009. g.).¹²

Iz ove odluke proizilazi nepravilan stav prvostepenog suda, da iako je došlo do fizičkog obračuna sa učesnikom sportske priredbe, a nije došlo do

¹¹ Paragraf – sudske odluke.

¹² Paragraf – sudske odluke.

nanošenja telesnih povreda, tada nije dokazano da je okrivljeni izvršio navedeno krivično delo.

Navešćemo dva karakteristična slučaja Višeg suda u Čačku.

- Presudom Višeg suda u Čačku K.14/10 od 6. 4. 2010. g., a koja je pravosnažna, okrivljeni je proglašen krivim zbog krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi iz čl. 344a st. 1. KZ, a u izreci je navedeno što se fizički obračunavao sa glavnim sudijom... na taj način što mu je zadao dva udarca u predeo grudi, zbog čega mu je oštećeni dosudio crveni karton i uputio ga prema klupi delegata nakon čega je okrivljeni prišao oštećenom sa leđa i zadao mu udarac nogom u predeo zadnjice kada je intervenisala lekarska služba koja je optuženog udaljila.¹³
- Presudom Višeg suda u Čačku K.32/10 od 24. 8. 2010. g. a koja je pravosnažna, okrivljeni je proglašen krivim zbog krivičnog dela čl. 20. st. 1. Zakona o sprečavanju nasilja..., a u izreci je navedeno da je na sportski teren uneo pirotehnička sredstva i to 100 komada petardi uvezanih i upakovanih u celofan kao i jedan nož na otvaranje – tzv. leptir koji je držao u svom rancu dok je trajala navedena fudbalska utakmica.¹⁴

Treba dodati da je Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika (*Službeni glasnik* RS br. 111 od 29. 12. 2009.g.) a u čl. 3. je navedeno da se posle čl. 89a KZ dodaje novi član 89b i naslov „zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama”. Dakle radi se o novoj meri bezbednosti a čija svrha je i obuhvaćena članom 78. KZ. Kada je reč o primeni i izricanju pomenute mere bezbednosti treba primeniti odredbu čl. 78. KZ, a to znači da ima mesta izricanju iste radi otklanjanja stanja ili uslovi koji mogu biti od uticaja da učinilac u buduće ne vrši krivična dela kao i odredbu čl. 89b st. 1. KZ koja se odnosi na zaštitu opšte bezbednosti. Inače, navedena mera bezbednosti se može izreći učiniocu svakog krivičnog dela, ali naravno uz ostvarenje uslova da je potrebno radi zaštite opšte bezbednosti, a što se mora utvrđivati u svakom konkretnom slučaju.

¹³ Pravosnažna presuda Višeg suda u Čačku K.14/10 od 6. 4. 2010. god., arhiva Višeg javnog tužilaštva u Čačku.

¹⁴ Pravosnažna presuda Višeg suda u Čačku K.32/10 od 24. 8. 2010. god., arhiva Višeg javnog tužilaštva u Čačku.

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

одржане 29. 04. 2011. године

1. МИЉАЧКИ САЊА (ЈМБГ:1304967825045), дипломирани правник, рођена 13. 04. 1967. године уписује се 18. 04. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Трг Лазара Нешића 3.

2. АЛАНОВИЋ МИЛАН (ЈМБГ:0811977772018), дипломирани правник, рођен 08. 11. 1977. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 50/1. – Брише се из Именика адвокатских приправника АЛАНОВИЋ МИЛАН, адвокатски приправник код Боговац Предрага, адвоката у Новом Саду, са даном 03. 05. 2011. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

3. МИЉКОВИЋ СРЂАН (ЈМБГ:1301980800028), дипломирани правник, рођен 13. 01. 1980. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Јована Ђорђевића 11. – Брише се из Именика адвокатских приправника МИЉКОВИЋ СРЂАН, адвокатски приправник код Ковачевић Александра, адвоката у Новом Саду, са даном 03. 05. 2011. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

4. СТАНОЈЧИЋ СЛАЂАНА (ЈМБГ:0705982777015), дипломирани правник, рођена 07. 05. 1982. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Војвођанских бригада 20. – Брише се из Именика адвокатских приправника СТАНОЈЧИЋ СЛАЂАНА, адвокатски приправник код Петровић Драгослава, адвоката у Новом Саду, са даном 03. 05. 2011. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

5. ГВОЗДЕНАЦ ИВАН (ЈМБГ:1710980800157), дипломирани правник, рођен 17. 10. 1980. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Стевана Брановачког 9.

6. МАТИЋ БРАНИСЛАВ (ЈМБГ:0411980870014), дипломирани правник, рођен 04. 11. 1980. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Сремска 4/1, локал 5.

7. МАРИЋ МИРКО (ЈМБГ:3005983800044), дипломирани правник, рођен 30. 05. 1983. године уписује се 04. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Жабљу, Николе Тесле 39.

8. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДУЛОВИЋ ЈЕЛЕНА, рођена 04. 07. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Ђајић Соње, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

9. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕДЕЉКОВ МИЛИЦА, рођена 15. 09. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Косанић Мирослава, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

10. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СУВАЈЦИЋ МИЛИЦА, рођена 17. 01. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Сувајцић Ненада, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

11. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КОЈИЋ МАША, рођена 27. 08. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Оберман Игорa, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

12. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КЕКЕЗ АНА, рођена 13. 11. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Мунижаба Загорке, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

13. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЖУТИЋ ПЕТАР, рођен 11. 12. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Дорић Жарка, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

14. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЦВЕЈИЋ НЕНАД, рођен 01. 06. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Лакићевић др Вуксана, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

15. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЧУБРИЛО БРАНКО, рођен 26. 05. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Карановић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

16. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БАКАРИЋ СРЂАН, рођен 02. 08. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Карановић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

17. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЈАРИЋ ЈАСМИНА, рођена 12. 12. 1985. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Пецовски Николе, адвоката у Апатину, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

18. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БИТЕВИЋ МИЉАНА, рођена 17. 12. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Остојин Јовице, адвоката у Зрењанину, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

19. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЦВЕЛИН ИВАНА, рођена 23. 11. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Зеребељи Хајналке, адвоката у Новом Бечеју, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

20. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БУЛИК МАРИУС, рођен 13. 08. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Алексић Слободана, адвоката у Ковачици, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

21. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ТЕРЗИЋ ТАМАРА, рођена 23. 09. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

22. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЂУРЂЕВИЋ МИЛИЦА, рођена 02. 02. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Кораћ Михаила, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

23. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДОЈЧИЋ БОЈАНА, рођена 17. 06. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Узелац Душана, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

24. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ПЛАЧКОВ ОЛИВЕРА, рођена 24. 10. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код др Кубињец Јанка, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

25. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЦУЦИЋ ИВАНА, рођена 16. 06. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код мр Кнежевић Симе, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

26. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СУЈИЋ НЕБОЈША, рођен 29. 08. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Сујић Мирјане, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

27. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИЛОВАНОВИЋ УРОШ, рођен 25. 08. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Матић Мирослава, адвоката у Суботици, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

28. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БОЈОВИЋ МИЛОШ, рођен 23. 04. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Јовановић Мироја, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

29. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ПУПАЦ МИРОСЛАВ, рођен 22. 05. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Лакић Срђана, адвоката у Новом Саду, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

30. УПИСУЈЕ се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ХОРВАТ ГЕОРГИНА, рођена 23. 03. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Субаков Милоша, адвоката у Бечеју, дана 04. 05. 2011. године, у трајању од две године.

31. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ПОПОВИЋ СВЕТИСЛАВ, адвокат у Бачу, са даном 04. 05. 2011. године, због пензионисања.

32. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине БЕЉАНСКИ БРАНИСЛАВ, адвокат у Сомбору, са даном 04. 05. 2011. године, због пензионисања.

33. ПОПОВИЋ СВЕТИСЛАВ (ЈМБГ:0804947710461), дипломирани правник, рођен 08. 04. 1947. године уписује се 14. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине као пензионер, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Булевар ослобођења 14, стан 37.

34. БЕЉАНСКИ БРАНИСЛАВ (ЈМБГ:0311946810024), дипломирани правник, рођен 03. 11. 1946. године уписује се 14. 05. 2011. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине као пензионер, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Петра Драпшина 2/14, пролаз „Сокак”.

35. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЗЕКИЋ ДРАГОЉУБ, адвокат у Зрењанину, са даном 01. 04. 2011. године, услед смрти. Поповић Миша, адвокат у Зрењанину, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Зекић Драгољуба.

36. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине МАЛЕТИЋ ЈОВАН, адвокат у Руми, са даном 31. 03. 2011. године, на лични захтев. Задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине. Маричић Милан, адвокат у Руми, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Малетић Јована.

37. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине СИМИЋ НАТАША, адвокат у Сремској Митровици, са даном 20. 03. 2011. године, због заснивања радног односа. Симић Душан, адвокат у Сремској Митровици, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Симић Наташе.

38. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине МИЛОЈИЧИЋ МАРТА, адвокат у Апатину, са даном 12. 04. 2011. године, услед смрти. Шокац Бранислав, адвокат у Апатину, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Милојичић Марте.

39. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине БЈЕЛОШ ДАНИЦА, адвокат у Новом Саду, са даном 21. 03. 2011. године, услед смрти. Белић Ивана, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије Бјелаш Данице.

40. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАДАНОВИЋ АНИКО, адвокат у Новом Саду, привремено спречена да обавља адвокатску делатност због породичног одсуства и одсуства ради неге детета од 29. 04. 2011. до 28. 04. 2012. године. Митровић мр Гордана, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

41. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАКИЋ ДОМАЗЕТОВИЋ МИРНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом након што је била привремено спречена, дана 08. 04. 2011. године. Рибаров Зоран, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

42. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПЕЈОВИЋ ДРАГАНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом након што је била привремено спречена, дана 16. 04. 2011. године. Шереш Шимон Марија, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

43. УЗИМА СЕ на знање да је СИМИЋ ДАНИЈЕЛА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом након што је била привремено спречена, дана 25. 04. 2011. године. Чолевић Мира, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

44. УЗИМА СЕ на знање да је ДЕЉАНИН ДРАГАНА, адвокат у Ветернику, наставила са радом након што је била привремено спречена, дана 17. 04. 2011. године. Дељанин Александар, адвокат у Ветернику, разрешава се дужности привременог заменика.

45. УЗИМА СЕ на знање да је ПАПУЛИЋ ЂОРЂЕ, адвокат у Панчеву, наставио са радом након што су му мировала права и обавезе, дана 03. 05. 2011. године. Марковић Немања, адвокат у Панчеву, разрешава се дужности привременог заменика.

46. УЗИМА СЕ на знање да је ВОЈНОВИЋ ГОРАН, адвокат у Оџацима, наставио са радом након што је био привремено спречен, дана 11. 04. 2011. године. Бошкић Јасмина, адвокат у Оџацима, разрешава се дужности привременог заменика.

47. УЗИМА СЕ на знање да је ВУЧЕВИЋ ВЕСНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом након што је била привремено спречена, дана 30. 03. 2011. године. Ракић Гордана, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

48. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КРИВИЋ БИЉАНА, адвокат у Новом Саду променила презиме, које сада гласи МАТИЋ.

49. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТАНИШИЋ РАДИНА, адвокатски правник у Сремској Митровици, променила презиме, које сада гласи Рајаковић.

50. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПОПОВИЋ СВЕТИСЛАВ, адвокат у Бачу, преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Нови Сад, Булевар ослобођења 14, стан 37, почев од 14. 05. 2011. године.

51. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СИМИЋ ДАНИЈЕЛА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Бранка Ћопића 3, почев од 25. 04. 2011. године.

52. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИТРОВИЋ мр ГОРДАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Бранислава Бороте 7, почев од 01. 05. 2011. године.

53. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ГРАБИЋ МАЈА, адвокат у Сремској Митровици, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Светог Саве 1, почев од 18. 04. 2011. године.

54. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИХАЛЕК ЕНДРЕ, адвокат у Ади, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Лењинова 8, почев од 15. 04. 2011. године.

55. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ТРБУК ЗОРАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Сремска 3/15, почев од 18. 04. 2011. године.

56. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БЕЉАНСКИ БРАНИСЛАВ, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Петра Драпшина 2/14, пролаз „СОКАК”, почев од 18. 04. 2011. године.

Управни одбор

Уређивачки одбор „Гласника” моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети
- фусноте писати у дну одговарајуће странице
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача
- уз чланке доставити резиме и кључне речи
- пожељно је да се достави и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин., за иностранство
110 евра (текући рачун број 340-1482-43
са назнаком „за Гласник”)

Овај број је закључен 30. априла 2011. г.

Тираж: 1700 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла
1991. године на ову публикацију плаћа се основни
порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Татјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад